

ՀԱՀՆԱԶԱՐ ՔԷՕԹԱՀԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կ Ա Մ

ԾՆՈՂՆԵՐ ԻՆՉՊԷՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼՈՒ ԵՆ
ԻՐԵՆՑ ԶԱԽԱԿՆԵՐԸ

(ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ ԱՌՆՈՒԱԾ ՀՈՒԱՐՃԱԼԻՔՆԵՐՈՎ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1) Ի՞նչ պիտի ընեն մեր մանուկները ամառուան ամիսներուն:
- 2) Ի՞նչպէս վարուիլ անհանդարտ մանուկին հետ:
- 3) Մանուկներուն կարեւորութիւն ջանք:
- 4) Վախը ընթանեկան կրթութեան մէջ:
- 5) Անկեղծ ըլլանք մանուկներու հանդէպ:
- 6) Ի՞նչ ընենք ջղայնոտ մանուկներ:
- 7) Ի՞նչպէս ներկայացնել զ'Աստուած մանուկներուն:
- 8) Ի՞նչպէս վարուիլ բարկացոտ մանուկին հետ:
- 9) Ի՞նչպէս կրնանք մանուկները փաղափարաւորեան վարժեցնել:
- 10) Տունը դպրոցին գործակիցը:

Տպարան — Գրատուն «ՆՈՐ ՈՐ»

Ա Ք Է Ն Ք
1934

370.1

բ - 43

2 f. r. d. f. e. 3 f. l. g. a. d. d. g. e. n. g. e. n. e. t. e.
o. f. e. p. u. l. f. e. n. e.

ՇԱՀՆԱԶԱՐ ԲԵՌԱՀԵԱՆ

2802-10

370.1

70-43

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԷՆ ԴՈՒՐՍ

4 U U

ԾՆՈՂՆԵՐ ԻՆՉՊԵՍ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵԼՈՒ ԵՆ
ԻՐԵՆՅ ԶԱԽԱԿՆԵՐԸ

(ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ ԱՌՆՈՒԱԾ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔՆԵՐՈՎ)

ԲԱՉԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1) Ի՞նչ պիտի ընեն մեր մանուկները ամառուան ամիսներուն:
- 2) Ի՞նչպէս վարուիլ անհանդաճ մանուկին հետ:
- 3) Մանուկներուն կարեւորութիւն ճանփ:
- 4) Վախը ընճանեկան կրթութեան մէջ:
- 5) Անկեղծ ըլլա՞նք մանուկներու հանդէպ:
- 6) Ի՞նչ ընենք ջոպանոց մանուկները:
- 7 Ի՞նչպէս ներկայացնել զ՛Աստուած մանուկներուն:
- 8) Ի՞նչպէս վարուիլ բարեպաշտ մանուկին հետ:
- 9) Ի՞նչպէս կրնանք մանուկները քաղաքավարութեան վարժեցնել:
- 10) Տունը դպրոցին գործակիցը:

Տպարան—Գրատուն «ՆՈՐ ՈՐ»

Ա. Թ. Է. Ն. Ք.

1934

AUG 2013

93.328

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«Բաւ չ'է մարդոց ըսել. պէտք է
կրկնել, յետոյ երեքնել. ման-
կութիւնը չ'գիտեր լսել, երի-
տասարդութիւնը չ'ուզեր մտիկ
ընել, ծերութիւնը չ'կրնար միտք
պահել»:

Մի քանի բարեկամներու թելադրութեան ֆաշիզմում, եւ միանգամայն Հայ
ժողովներու համեմատ ծառայութիւն մը մասնացանկում առաջադրութեամբ, լոյս կ'ըն-
ծայեմք ընթացեալ դաստիարակութեան շուրջ 1933ի ամիսն սեղանայ «Նոր Օր» օրա-
թերթին մէջ երեւցած յօդուածաւորք, այժմ «ԾՆՈՂՆԵՐ ԻՆՉՊԼԵՄ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵ-
ԼՈՒ ԵՆ ԻՐԵՆՑ ԶԱՆՈՎՆԵՐԸ» ընդհանուր խորագրով:

Աւելորդ է ըսել թէ ներկայ աշխատութիւնը մանուկներու ընթանեալ դաս-
տիարակութեան նման խիստ կենսական հարցի մը մի քանի երեւոյթներ միայն կը
ներկայացնէ եւ հետեւաբար հետի է լիակատար եւ ամբողջական ուսումնասիրու-
թիւն մը ըլլալէ. այսու ամենայնիւ, կը սիրեմք յուսալ թէ ծնողներ եւ չափահասներ,
մասնաւորաբար մայրեր, պիտի ուզեն հոս տնայն խնամքի թելադրութիւնները գործ-
նականապէս կիրարկել իրենց զաւակներուն հետ ունեցած առօրեայ յարաբերութիւն-
ներուն մէջ, այսպէսով պատասխանելով զանեմ հոգիով ու սրտով մեծ, եւ նկարագրով
առողջ կանոնադրութի սէր անհասներ:

Մեր կարծիքով, իսկական դաստիարակութիւնը, իր հոգեւոր, բարոյական, մը-
տաւոր եւ ժողովական առումով, կ'սկսի ՏՈՒՆԷՆ, հոն է որ մանուկը հիմը կը դնէ
իր նկարագրին, ծնունդ կուտայ իր գաղափարներուն եւ իտեղներուն, եւ զինք քրջա-
պաստը իրենուն ու անձերուն քաղած սպաւորութիւններուն եւ ազդեցութիւններուն
համաձայն կը պատասխանի ՎԱՂՈՒԱՅ ՏԻՊԱՐ ՄԱՐԴԸ ըլլալու դժուարին եւ փա-
փուկ պարտականութեան համար:

Ստորագծեցիմք «ՏԻՊԱՐ ՄԱՐԴԸ», քանզի կը հաւատանք թէ մարդկային
ընկերութիւնը, եւ մասնաւորաբար մեր բազմաշարժող ժողովուրդը շատ մը բանեւէ
աւելի պէտք ունին ԻՍԿԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՅ, ՎՄՏԱՀԵԼԻ ՊԱՐԿԵՇՏ, ՇՐՋԱՀԱՅՆԱՅ,
ՅԱՐԱՏԵՆՈՂ, եւ ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՅ անձերու որոնք կարողանան շարիլ ժամանակի
պահանջներուն համաձայն, եւ ոչ միայն յարմարիլ իրենց միջավայրին, այլեւ ազնուա-
ցնել ու բարձրացնել այն համայնքը որուն անդամներ ըլլալու սանձաձառն եմք:

Այս բոլորին մէջ պատասխանատւութեան մեծագոյն բաժինը կ'իյնայ ծնողնե-
րու եւ չափահասներու վրայ, քանզի անոնք են որ իրենց առօրեայ կենցաղով, խօս-
քերով, գաղափարներով, ու ճիստ ու կացով պիտի սպաւորեն վաճառքներ, ուղղու-
թիւն զան անոնց տարժուհիներուն ու հակուհիներուն եւ առաջնորդեն զանոնք օգտա-
կար կամ վնասաբեր համբով: Ան հասարակ, մանուկներ, գիտակցաբար կամ ան-
գիտակցաբար հակամէտ են ընդօրինակելու իրենց մեծերուն, մասնաւորաբար ծնող-

4110-70

ներուն, Ժամուսները, խօսքերն ու քննանք վարուելիքերս: Ուստի չափանաճե-
րու կ'իյնայ յըջօրէն խորհիլ այս մասին, ուսադիր ըլլալ իրենց, մանուկներու վրայ քա-
ղելով՝ սպաւորութիւններուն, եւ քանակ առաջնորդել զանոնք խոհեմ եւ իմաստուն
միջոցներով: Ապագայի գոյումը զոյս չ'ունենաւ: Մանուկներու «ԱՅՍ Օր»-ը լա-
ւագոյնս ոգսագործելով, ապահոված կ'ըլլանք անոնց «ՎԱՂ»-ը:

Գիտենք թէ տուած պայմաններով շատ դժուար է մեր մանուկներուն պէտք ե-
ղած խնամքն ու հոգածութիւնը քննելու, սակայն շատ բաներ կ'ունենանք կ'ընենք ՎՐԱՆՔ-
ընել երբեք ՈՒԶԵՆՔ, ԿԱՄԵՆԱՆՔ, եւ մեր փոքրիկներուն առողջ անման ու զար-
գացման նախանձախնդիր ռզի մը ցոյց տանք:

25 Օգոստոս, 1934

ԱԹԵՆՔ

ՇԱՀՆԱԶԱՐ ՔԷՍԹԱՀԵԱՆ

ԻՆՁ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ՍՄԱՌՈՒԱՆ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒՆ

Ամաւերջի փայլուն եւ բազմազան հանդիսութիւնները ըս-
կիզբը կը դնեն դպրոցական ամառնային արձակուրդներուն: Աւա-
ւասիկ մանուկները անգամ մը եւս կը յանձնուին ծնողներու ամբող-
ջական խնամքին ու բարոյական պաշտպանութեան. նկատի ունե-
նալով գաղթականներու խճողուած ու հակառողջապահիկ պա-
մանները, նաեւ այն տեսակ մը անբարոյիկ մթնոլորտը, որով շնչել
ստիպուած են մեր մանուկները, կը հարցնենք. ի՞նչ պիտի ընեն
մեր հարիւրաւոր աշակերտները երեք երկար ամիսներու ընթացքին,
ինչով պիտի զբաղին, ի՞նչ ազդեցութիւններու ենթակայ պիտի
ըլլան, ի՞նչ հակումներ ու փափաքներ պիտի կազմեն եւ ո՞ր առ-
տիճանի իմացական, բարոյական ու ֆիզիքական վերելքներ պիտի
ունենան:

Անշուշտ երջանիկ են այն քիչերը որոնք բախտը պիտի ու-
նենան գիւղապետութեան երթալու իրենց ծնողներուն հետ, եւ
այսպէսով քիչ շատ գերծ մնալու գաղթականներու վատ ու ճնշիչ
ազդեցութիւններէն:

Ուրիշներ թերեւս լուրջ ու դատարարական ծնողներու խը-
նամքին տակ եւ վայելուչ բնակարաններու մէջ մնալով կարող պի-
տի ըլլան պաշտպանուիլ ապականիչ ազդակներու դէմ: Սակայն ինչ
որ ալ ըլլայ, մեր մանուկներուն մեծ մասը ստիպուած պիտի ըլլայ
արձակուրդը անցնել գաղթականներու փոշոտ փողոցներուն ու
նեղիկ խճիթներուն մէջ:

Այս կը նշանակէ թէ մեր դպրոցականները պիտի մնան ծը-
նողներու անմիջական հսկողութեան եւ պատասխանատուութեան
տակ, թէ, գիտակից հայրերու եւ մայրերու պարտականութիւնը
պիտի ըլլայ հսկել իրենց զաւակներուն վրայ որպէսզի անոնք ա-
մառուայ արձակուրդներու ընթացքին գերծ մնան վտանգներէ, չար
ու մոլորեցուցիչ ընկերներու ազդեցութենէն եւ այսպէսով պահեն
այն բոլոր չինիչ եւ օգտակար գաղափարները, բարի յատկութիւն-
ներն ու զգացումները, որոնք կ'ստանան դպրոցէն:

Լուրջ ու միանգամայն դժուարին խնդիր մըն է այս, եւ
պատշաճ է որ ծնողներ ու չափահասներ խորհին այս մասին: Ահա-
ւասիկ բաւական երկտը ժամանակամիջոց մը զորս պէտք է չաւա-

գոյնս օգտագործել: Երբ մանուկները զբաղած են դպրոցին մէջ իրենց դասերով եւ այլ պարտականութիւններով, վախճալու պատճառ մը չ'ունինք, սակայն երբ անոնք բոլորովին պարապ կը մնան առանց ուղղութեան եւ հսկողութեան, այն ատեն է որ վտանգը, զանազան մոլութիւններու եւ յոռի բարքերու դիմակին տակ, կ'ըստպառնայ անոնց մատաղ հոգին ու սիրտը եղծանել:

Հսկեմք մեր զաւակներուն վրայ իրենց պարապոյ ժամերուն մէջ, եւ այն ատեն մասամբ մը փրկած կ'ըլլանք զանոնք:

Կ'ընդունինք թէ արուած պայմաններով դժուար է գոհացուցիչ արդիւնքներ սպասել: Գիտենք հա ծնողքին նիւթական ու բարոյական դժուարութիւնները, եւ սակայն ի խնդիր մեր մանուկներու առողջ դաստիարակութեան եւ բարոյական կառուցուածքին, պարտաւոր ենք մեր կարելի ուժերը՝ ի սպաս դնել որպէսզի հայ դպրոցականները ամառուայ ընթացքին, ինչպէս նաեւ ուրիշ ատեններ, մտքով, սրտով ու հոգիով բարձր, առողջ եւ ազնիւ նկարագրի տէր անհատներ մնան:

Ի՞նչ կրնանք ընել այս ուղղութեամբ:

Մի քանի համեստ թելադրութիւններ ահա, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ մանուկները տան մէջ հսկելու եւ առաջնորդելու գործին մէջ:

Ա.— Մանուկները ի բնէ անհանդարտ աշխոյժ ու գործունեայ են, կ'ուզեն շարժիլ, խաղալ, գործել, բան մը ընել, գործ մը արտագրել, եւ ձիւղ աչք պատճառով անոնք ամենուրեք շարժման մէջ պիտի ըլլան: Մեր ծնողներէն չատեր անտեսելով այդ պարագան, կ'ուզեն անբնական եւ ոչ մանկավարժական միջոցներով հանդարտութեան հրաւիրել իրենց զաւակները: Սակայն պէտք է գիտնալ որ բոլոր զբաղակալ միջոցները, սպառնալիքները, վախ, ձեռնալն. գոհացուցիչ արդիւնքներ չ'տալէ զատ մանուկները կ'ընեն անհնազանդ, ըմբոստ, դիւրագրգիռ եւ կեանքի պահանջներուն դիմագրաւելու անկարող անհատներ:

Փոխանակ մանուկները անշարժութեան դատապարտել ջանալու, ինչ որ տնկարի ի է, օգտագործենք անոնց մէջ գտնուող թաքուն կարելիութիւնները, գործ, աշխատանք, զբաղում, պարտականութիւններ տանք անոնց. կան այնպիսի փոքր ծառայութիւններ, նոյնիսկ տան մէջ, զոր մանուկներ սիրալոյսով պիտի կատարեն եթէ մենք կարենանք զիրենք ուղիղ հասկնալ եւ ըստ այնմ գոհացնել: Շատ փոքր մանուկներու համար հայթայթենք խաղալիքներ փայտեղէ, տուփերէ եւ ուրիշ առարկաներէ բաղկացեալ,

տանք անոնց անկիւն մը սան մեջ եւ թող անոնք ընկերներով չաղտն ու զուարճանան:

Բ.— Այն հայրերը որոնք արհեստաւորներ կամ առեւտրականներ են եւ ունին իրենց սեփական խանութները, կրնան իրենց զաւակները միաժին տանիլ եւ զանազան վարժեցնել գործնական կեանքի, միշտ խոհեմ եւ զգոյշ միջոցներով: Այն պարագային երբ կարելի չ'ըլլայ այս առաջադրութիւնը այս ձեւով իրագործել, ծնողներ կրնան իրենց զաւակները յանձնել վստահելի արհեստաւոր բարեկամներու կամ ազգականներու:

Գ.— Կարելի է նաեւ մանուկները յանձնել արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող մարզական եւ այլ պատանեկան միութիւններու, պայմանաւ որ այս կազմակերպութեանց վարիչները գիտնան պատանիները լուսագոյնս առաջնորդել, զարգացնելով անոնց մէջ ձեռնբեցութեան, եւ ծառայութեան ոգին: Երբեք թելադրելի չէ որ ամառուան այս տաք օրերուն մանուկները խնայան այնպիսի խաղերու ետեւէ որոնք կրնան իրենց ֆիզիքականը քայքայել: Չափաւորութիւն ու ընտրութիւն՝ նոյնիսկ խաղերու մէջ, անհրաժեշտ են:

Դ.— Նկատելով որ գործի բերմամբ հայրեր առ հասարակ բացակայ կ'ըլլան տունէն, պարտականութեան մեծագոյն բաժինը կ'իյնայ մայրերուն վրայ, որոնք լաւ կ'ընեն տնական խել մը աշխատանքները կրճատելով եւ զանց ընելով, նուիրուելու համար իրենց զաւակներուն հսկողութեան կարեւոր գործին. կարելի է մանուկները զբաղեցնել զանազան պատմութիւններով, երգերով, խաղերով եւ երբեմն ալ իրենց իսկ գիտցածները կրկնել տալով: Անհրաժեշտ է նաեւ որ մայրեր հսկեն իրենց զաւակներուն մաքրութեան, ճաշերու կանոնաւորութեան եւ կամիսն այն անպատեհութիւնները եւ վտանգները, որոնք յաճախադէպ են գաղթականներու մէջ:

Ե.— Օգտուիլ զանազան կազմակերպութեանց կողմէ հաստատուած ամառնային վարժարաններու ընձեռնած բարիքներէն: Հոն մանուկները պիտի ստանան ըստ բաւականի առողջ դաստիարակութիւն, պիտի ըլլան հսկողութեան տակ, եւ փողոցներու փոշիէն ու հակառողջապահիկ կեանքէն զերծ մնալէն զատ, պիտի սորվին նաեւ խաղեր, երգեր, պատմութիւններ եւ ուրիշ օգտակար գիտելիքներ:

Զ.— Օգտագործել թաղին աղջիկներն ու տղաքները, երբեմն յանձնելով անոնց խնամքին փոքր թուով մանուկներ, որպէսզի միասին խաղան, գործեն եւ զրօնուեն: Առհասկաբար, շատ մը չափաւոր զպրօցականներ ուրախ պիտի ըլլան այս կերպով օգնելով

իրենց թաղի փոքրիկներուն, առաջնորդելով զանոնք ուղիղ ճամբով եւ ներշնչելով անոնց բարձր, վսեմ ու ազնիւ գաղափարներ:

Այսօրինակ ուրիշ միջոցներ ծնողներ իրենք ալ կրնան խորհիլ եւ օգտագործել. կարեւորը աշակուրջ, խոհեմ եւ ծնողական պարտականութեան լիովին գիտակից ըլլալն է: Քիչ մը աւելի զոհողութիւն, քիչ մը աւելի ճիշդ ու խոհեմութիւն, եւ ահա մեր մանուկներուն առողջ աճման ու զարդացման մեծապէս սատարած պիտի ըլլանք:

— Եօթնամեայ Օննիկ իր մամուն. «Աս տարի Կաղընտին ինծի ի՞նչ նուէր պիտի տաս նայիմ»: «Երբոր խելօք կենաս՝ պիտի տամ, վերջէն կ'իմանաս»: — «Ձէ, հիմակ ըսելու ես որ գիտեամ թէ կ'արժէ՝ խելօք կենալս:»

— 0 —

— Մայրը, «Յիշէ՛ առածը, թէ ով որ շատ կը սիրէ՝ շատ կը պատժէ»: Տղան. «Մայրիկ, դուն չե՞ս կրնար քիչ մը պակաս սիրել զիս...»:

— 0 —

Շաքար ու խելք. — Մայրիկ, ինծի կտոր մըն ալ շաքար տայիր, տուածդ ինկաւ: — Ո՛ր: — Գրպանիս մէջ...:

— 0 —

«Տղա՛ս, 100 փարայի պօնպօն կ'ուզես, բայց տուած դրամը չ'անցնիր, անգլիական է»: — Դուն ալ անգլիական պօնպօն տուր ինծի...»:

— 0 —

Հայրը. — «Ո՛րն է, տղաս, ինքնաշարժի մը ամենէն վտանգաւոր մասը»: Տղան. «Ինքնաշարժը քշողը:»

ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՐՈՒԻԼ ԱՆՀԱՆԴԱՐՏ ՄԱՆՈՒԿԻՆ ՅԵՏ

Անցեալ օր ականատես եղայ պարզ միջադէպի մը որը կ'արժէ հոս ներկայացնել: Մայր մը իր երեք տարեկան զաւակը հանդարտեցնելու եւ լռեցնելու համար իր ձեռքը գտնուած գաւազանով կ'սպառնար ու պոռայով կ'ուղէր խեղճ պզտիկը անհոգի, անշարժ էակի մը վերածել. փոքրիկը սոսկումէն ու ձայներու ժխորէն ազդուած՝ բոլորովին սմբած, կծկտած էր անկիւն մը եւ չ'էր համարձակէր ոեւէ շարժում մը ընել կամ ձայն մը հանել. Կը հարցնենք: Արդա՞ր է որ մայր մը այս ձեւով վարուի իր զաւակին հետ, եւ յետոյ, ա՛յս է մանուկները մեծցնելու եւ անոնց ուղղութիւն ու դաստիարակութիւն տալու կերպը:

Դժբախտաբար դեռ կան մայրեր ու հայրեր որոնք կ'անգիտանան մանուկներու հոգեբանութիւնը, անոնց աճման ու զարգացման պարագաները եւ ըստ իրենց, անոնց անհանդարտ ու չար ըլլալուն հիմնական պատճառները, եւ կը դիմեն այնպիսի միջոցներու որոնք սահմանուած են ապարդիւն մնալու եւ մանուկները վախկոտ ու կեանքի պայքարը յաջողութեամբ տանելու անկարող էակներ դարձնելու:

Շատ անգամ մանուկներու հետ մեր ունեցած յարաբերութեանց մէջ կ'ակնկալենք որ անոնք մեզի պէս խորհին, մեզի պէս զգան, մեզի պէս դատեն ու մեզի պէս գործեն. Կ'ուզենք որ անոնք հասկնան մեր ցաւերը, նեղութիւնները ու մասնակից ըլլան մեր հոգեկան, իմացական ու ֆիզիքական վերիվայրումներուն: Ահաւասիկ աննեղի սխալ մը զոր պէտք է դարմանել ի շահ մեր մանուկներուն ապագային եւ անոնց առողջ աճման եւ ուղիղ դաստիարակութեան:

Ամէն ոք կ'ընդունի թէ կան մասնաւոր աճման շրջաններ որոնց մէջէն բոլորս ալ կ'անցնինք մանկութենէն մինչեւ չափաւոր սութիւն: Արդ, մանկական շրջանի ամենացայտուն յատկանիշերէն մէկն է ֆիզիքական շարժումը: Մանուկը կ'ուզէ իր ձեռքերն ու ոտքերը միշտ զբաղած պահել, իրերը շօշափել, բռնել, վազել, բան մը ընել: Մի միայն տեսնելով ու լսելով չի գոհանար. կարծես զգայարաններու միջոցաւ ստացած բոլոր տպաւորութիւնները իր մկաններէն դուրս կ'արտահանուին:

Ֆիզիքական շարժումները դիպուածի մը արդիւնք չ'ենք բը-
նութիւնն է որ կը գործէ մանուկին մէջ եւ թոյլ կուտայ որ ան
այս կերպով մտաւորապէս եւ ֆիզիքապէս զարգանայ:

Ֆիզիքական շարժումներն ու գործունէութիւնները առաջին
վեց տարիներուն եւ անկէ վերջն ալ մանուկին էական պահանջնե-
րէն մին կը կազմեն. այս շրջանին աճումը կ'ըլլայ արագ, մանուկը
մարմնով ու հասակով կը զարգանայ եւ իր նկարագրին հիմերը կը
գնէ: Նոր փորձառութիւններ եւ ծանօթութիւններ կը հաւաքէ եւ
իր շրջապատի իրերուն աստիճանաբար նշանակութիւն եւ իմաստ
տալ կ'սկսի. մանուկին ֆիզիքական շարժումներուն պատճառները
պէտք է փնտռել բուն իսկ իր բնական կառուցուածքին մէջ:

Մանուկը ստիպուած է շարժիլ ու գործել որովհետեւ իր մէջ
ունի ուժ, կենսոճանակութիւն, եւ այս ուժն ու կենսոճանակութիւնը
կ'ուզեն ազատ արձակուիլ, ուսէ ելք մը գտնել, եւ միակ բնական
միջոցը ֆիզիքական շարժումներն են:

Նոյնպէս մանուկը ստիպուած է շարժման մէջ ըլլալ, որով-
հետեւ շրջապատուած է առարկաներով, ձայներով, զանազան տպա-
ւորութիւններով եւ բնականաբար իր զգայարանքներուն միջոցաւ
պիտի պատասխանէ արտաքին ազդեցութիւններուն, տեսած առար-
կան պիտի բռնէ կամ պիտի շօշափէ, պիտի դառնայ այն կողմը ուր-
կէ ձայն մը կը լսէ, եւ պիտի խաղայ իր շօշափած առարկաներուն
հետ:

Մանկան բնազդները, որոնք որոշ ձեւերով զգալու եւ գոր-
ծելու բնածին յատկութիւններ են, ինչպէս նաեւ իր գաղափարնե-
րն ու խորհուրդները, որոնք մանուկին համար շարժում կը նշա-
նակեն, կը մղեն զինքը գործունէութեան եւ շարժման:

Այսպէս ուրեմն կը տեսնենք թէ մանուկին հոգեկան, մտա-
ւոր ու բարոյական զարգացման համար իր ֆիզիքական շարժում-
ները որքան անհրաժեշտ են, եւ երբ մենք կը փորձենք զսպողա-
կան միջոցներով զրկել մանուկը իր ամենատարրական իրաւունքէն,
որն է շարժման միջոցաւ աճիլ ու զարգանալ, սխալ եւ վնասաբեր
ուղղութեան մը հետեւած կ'ըլլանք:

Մանուկը միշտ շարժման մէջ պիտի ըլլայ. այս չի նշանակեր
սակայն թէ անոր գործունէութիւնը ու շարժումները առանց հա-
կադո՞ր եւ առանց ուղղութեան պէտք է մնան: Մեր պարտականու-
թիւնը պիտի ըլլայ ոչ թէ արգիլել մանուկը շարժելէ, եւ սեղմում-
ներու ենթարկել զայն, այլ ուղղութիւն եւ առաջնորդութիւն տալ
անոր հակումներուն, շարժումներուն եւ գործերուն: Յոյց տալ մի-

ջոց մը որով ան կարենայ իր մէջ գտնուող ոյժին ու կենսունա-
կութեան ուղիղ ելք մը գտնել:

«Մի' ըներ» ըսելը կացութիւնը չի փրկեր. եթէ կ'ուզենք որ
մանուկը սխալ եւ վնասաբեր արարքի մը մէջ չ'գտնուի ցոյց տանք
անոր այնպիսի գործ մը, այնպիսի զբաղում մը որ աւելի օգտակար
եւ աւելի դաստիարակիչ ըլլայ: Մանուկին իրաւունքն է շարժիլ,
խաղալ, ցատկել, զբօսնուլ, գործել. մեզի կը մնայ առաջնորդել
զինքը որպէսզի ան ընտրէ օգտակարը, լաւագոյնը եւ ուղիղը:

Դրական կերպով մօտենանք մանուկին, ձեռք, սպառնալիքը
եւ պոռչուտը մէկզի ձգելով ջանանք զինքը այնպէս մը ուղղու-
թեան բերել որ բնաւ չ'զգածուի, չի վիրաւորուի եւ վախի ազդե-
ցութենէն զերծ մնայ: Վայրկեանի տպաւորութեան տակ չ'մնանք,
տեսնենք մանուկին կեանքը իր ամբողջութեանը մէջ եւ ըստ այնմ
շարժիմք:

Ենթադրենք թէ տղայ մը ցեխերուն մէջ վրան գլուխը կ'աղ-
տոտէ. փոխանակ անոր պոռալու «Ինչո՞ւ ցեխին հետ կը խաղաս»
«Ինչո՞ւ վրագ կ'աղտոտես», «հիմակըքեզ պիտի ծեծեն» «մի' ըներ»
եւայլն, նոյն պահուն խորհիլ ուրիշ օգտակար բանի մը վրայ եւ
ըսել. «Տղաս, զաւակս, եկուր քեզի հետ պտոյտի երթանք», կամ
«քեզի թուղթ մտախտ տամ պատկերներ զծէ» կամ «սա ամանը
տամ, ինծի քիչ մը ջուր բեր ագբիւրէն» եւայլն:

Ահաւասիկ տղայ մը որը քար կը նետէ պատուհանի ապակի-
ներուն. զինքը այս վնասաբեր արարքէն ետ կեցնելու լաւագոյն
միջոցը պիտի ըլլայ թելադրել հաճելի խաղ մը, օգտակար եւ հրա-
պուրիչ պարտականութիւն մը. մայրը նոյն պահուն կրնայ ըսել,
«Եկուր քեզի մօրճ մը եւ դամ մը տամ սա պատուհանին ինկած
փայտը գամէ»:

Ինչպէս ըսինք, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ մա-
նուկին շարժումներուն ու գործերուն ուղղութիւն տալ, եւ ոչ թէ
արգիլել մանուկը գործելէ, շարժելէ կամ խաղալէ:

Ծնողներ համոզուելու են թէ երբեք չ'են կրնար մանուկը
անշարժութեան դատապարտել, քանի որ անշարժ մնալը տղուն հա-
մար տառապիլ պիտի նշանակէր: Մեծ հեղինակ մը կ'ըսէ. «Մի' ար-
գիլեր այն բանը որ չես կրնար արգիլել» . մեր մշտապէս «մի' ը-
ներ»ները, տղուն մէջ կը ստեղծեն ապստամբ ու անհնազանդ բը-
նաւորութիւն մը: Ընդհակառակը, երբ մանուկին շարժումները ու
գործերը կը թելադրուին ծնողքին կողմէ, անգիտակցաբար հնա-
զանդութեան ոգի մը կ'ստեղծեն անոր մէջ:

«Մի՛ ընեք» ի տեղ դնենք «ըրէ՛» կամ «ընե՛նք»։ ծեծին, արգելքին եւ սպառնալիքին տեղ օգտակար գործ, զբաղում եւ առաջնորդութիւն։ Տա՛նք մանուկներուն յարմար միջավայր մը, եւ կանխենք այն բոլոր դժուարութիւնները, մեր իմաստով «վատ արարքները», «չարութիւնները» որոնց կրնայ հանդիպիլ մանուկը։

Մանուկը նկատենք ոչ թէ պարզ առարկայ մը, անշուշտ էր մը, այլ մարդ մը, անձ մը, անհատականութիւն մը, աճելու եւ զարգանալու անսահման կարելիութիւններով օժտուած, եւ ըստ այնմ վարուինք անոր հետ։

ՀԱՅՐԸ Պետիկը լուցկի գնելու կը ղրկէ։ Վերադարձին կը հարցնէ.

— Պետիկ լուցկիները լա՞ւ են։

— Այո, հայրիկ, բոլորն ալ փորձեցի։

— 0 —

Փոքրիկն Օննիկ աղուոր երազ մը տեսած ըլլալով առտուն կը պատմէր մամային. յանկարծ կը շուարի «ետքը ի՞նչ եղաւ» ձայնելով. — «Ես ի՞նչ գիտնամ, ձագուկս, կը յարէ մայրը։ — «Պէտք է որ գիտնա՛ս, դուն ալ ներկայ էիր երազիս մէջ...»։

— 0 —

Պետիկը. — Պարոն մսավաճառ, խնդրեմ ինձի օխայ մը կարծր միս տուր։

Մսավաճառը. — Կա՞րծր։ Ինչո՞ւ։

Պետիկը. — Որովհետեւ եթէ կակուղ ըլլայ, հայրիկս ամբողջը ինքը կ'ուտէ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՆՔ

«Նայէ՛, մայրիկ, ի՞նչ գեղեցիկ ձեռագործ մը չի նեցի։ Տե՛ս թէ լաւ է՞՞մ աշխատած»։

Այսպէս կ'ըսէր սիրուն աղջնակ մը իր մօրը, ցոյց տալով լաթի կտոր մը որուն վրայ գոյնզգոյն ծաղիկներ ասեղնագործած էր։ Փոքրիկը բնականաբար կ'սպասէր որ մայրիկը անմիջապէս պատասխանէր իրեն, առնէր ձեռագործը, հիանար անոր վրայ, եւ քաջալերէր իր ժրջան աղջիկը. սակայն հակառակը պատահեցաւ։ Մայրը, որ դրացի կնոջ մը հետ խօսակցութեան բռնուած էր, երբէք կարեւորութիւն չի տուաւ իր զաւկին խօսքերուն, թերեւս չի լսեցալ, եւ շարունակեց իր «չափ կարեւոր» խօսակցութիւնը։ Փոքրիկը քանիցս կրկնեց իր խնդրանքը եւ վերջապէս յաջողեցաւ սօրը ուշադրութիւնը իր վրայ հրաւիրել։ Մայրը սակայն, փոխանակ մի քանի անուշ բառերով շնորհաւորելու կամ խրախուսելու իր աղջնակը սաստիկ յանդիմանեց զայն, իր խօսակցութիւնը ընդհատած ըլլալուն համար, պիտաց անոր երեսն ի վար, եւ ձեռագործը առնելով պատուհանէն դուրս նետեց։ Ուշադրութեամբ դիտեցի փոքրիկ աղջկան շարժումները, նշմարեցի այն յուսախաբութեան փրաւորանքի զգացումները որոնք յայտնապէս նկարուած էին իր մանկական դէմքին վրայ։ Մի քանի վայրկեան վերջ երբ մայրը առանձին մնաց եւ ուղեց իր աղջկան հետ խօսիլ, տեսաւ թէ ան քաշուած անկիւն մը լուռ ու անձայն կուլար։ Վերադարձուած էին փոքրիկ աղջկան զգացումները եւ իւրաքանչեւ արժանապատուութիւնը։

Այս շատ աննշան միջադէպին մէջ հոգեբանական եւ մանկավարժական խիստ կարեւոր կէտ մը կայ, որը կ'արժէ ծնողներու եւ չափահասներու լուրջ ուշադրութեան յանձնել։

Մանուկները առ հասարակ ուրիշներու ըրածները, խօսածները եւ զանազան շարժումները դիտել եւ լսել կը սիրեն։ Դեմ հետաքրքրութեամբ եւ աշխուժով կը հետեւին բոլոր անոնց, որոնք գեղեցիկ եւ զարմանազան առարկաներ կը չինեն, ինքնաշարժ կամ կառք կը վարեն, կը նկարեն, կ'երգեն, կը նուագեն, թատերական ներկայացումներու կը մասնակցին, եւլն։

Սակայն մանուկներուն խանդավառութիւնն ու եռանդը հոս կանգ չ'առնեն։ Անոնք ոչ միայն կ'ուզեն ուրիշներու ըրածները

կամ ըսածները ըմբռնեն, այլ նաեւ կը փափաքին միեւնոյն բաները իրենք ալ կրկնել. անոնք կ'ուզեն բան մը շինել, բան մը արտադրել, եւ որքան ալ ծիծաղելի ըլլան անոնք իրենց այս ջանքերուն մէջ, կ'ուզեն տեւէ կերպով նմանիլ եւ նմանեցնել ուրիշներուն ըրածները:

Մանուկները քայլ մը աւելի առաջ երթալով, կ'ուզեն որ իրենց ըրածներուն, արտադրած գործերուն, խօսածներուն ուրիշներն ալ ուրախակից ըլլան: Կը փափաքին որ իրենց ընկերները կամ ծնոջները տեսնեն թէ իրենք բան մը ըրած են, կամ կ'ընեն, եւ այս կերպով կը ջանան ուրիշներու ալ ուշադրութիւնը հրաւիրել իրենց գործերուն վրայ եւ մեծերուն կամ խաղընկերներուն գովասանքին եւ քաջալերական խօսքերուն արժանանալ:

Այս զգացումը այնքան զօրաւոր է մանուկներուն մէջ, որ երբ անոնք աննկատ կ'առնուին չափահասներու կողմէ, քանի մը փաղաքշական կամ սիրազեղ խօսքերով չ'են քաջալերուիր իրենց գործերը, արտադրութիւնները, որքան ալ ճղճիմ եւ աննշան ըլլան անոնք, այլ ընդհակառակը կը յանդիմանուին ու կը պատժուին չափազանց կը վշտանան, կը յուսալքուին եւ կ'զգածուին, իրենց խանդն ու եռանդը կը մարի, այն ինքնաստեղծ եւ ձեռներէց ոգին, որը ծնունդէ պիտի տար աւելի մեծ գործերու եւ իրենց նկարագրին ու արտադրական կորովին հիմերը պիտի դնէր, կը բթնայ, կը տկարանայ, եւ թերեւս փնասաբեր ուղղութիւն մը կ'ընդգրկէ:

Եթէ կը փափաքինք որ մեր զաւակները լաւագոյն կերպով պատրաստուին վաղուայ կեանքի պայքարին համար, ըլլան ինքնատիպ, ձեռներէց, ստեղծագործող եւ անկախ գաղափարներու տէր անհատներ, այժմէն քաջալերելու ենք զիրենք իրենց աննշան, եւ ռակայն մեծ կարեւորութիւններով լեցուն գործերուն մէջ, դրուատելու եւ փառաբանելու ենք զանոնք իրենց ղէպի բարին, գեղեցիկը ու ճշմարիտը առած գողգոջուն քայլերուն եւ թոխլէներուն մէջ, որպէսզի անոնք ուժ առնեն, արագացնեն իրենց վերաբաց արշաւանքը, ընդարձակեն իրենց մտաւոր, բարոյական եւ հոգեկան հորիզոնը եւ պատրաստուին մեր ժողովուրդին օգտակար, հանճարեղ եւ բազմակողմանի ընդունակութիւններով օժտուած առաջնորդները ըլլալու:

Մանուկներու երեւակայութիւնը միշտ գործունէութեան մէջ է: Անոնց ձեռքերն ու միւս զգայարանները անընդհատ բան մը ծրագրելու կամ բան մը ընելու ետեւէ են, անոնք մեզ՝ չափահասներու կողմէն հարցումներով այս կամ այն առարկային կամ ա-

ռօրեայ ղէպներու շուրջ, կուգան մեզ իրենց ինքնահար պատուութիւններով, երգերով, պուպրիկներով եւ ուրիշ խաղալիքներով, մեզմէ գովաբանութիւն, հիացում եւ քաջալերութիւն կ'ակնկալեն, կ'ուզեն որ մենք իրենց հարցումներուն բացատրութիւններ տանք, լսենք իրենց երգերը, պատմութիւնները, արտասանութիւնները եւ մանաւանդ ձեռքերնիս առնենք իրենց յօրինած խաղալիքները եւ շնորհաւորենք զիրենք այս յաջողութեանց համար: Այսօրինակ պարագաներու մէջ շատ մը ծնողներ սովորութիւն ունին չեխելու կամ յանդիմանելու իրենց զաւակները եւ բնաւ կարեւորութիւն չ'առնել անոնց խօսքերուն եւ խնդրանքներուն:

Ինչպէս վերը տեսանք, այս կերպով երկու տեսակ չարիք գործած կ'ըլլանք, նախ մանուկներու արժանապատուութիւնը, ըզգացումները եւ եսը կը վիրաւորենք, երկրորդ՝ անոնց մէջ նոր արմատներ արձակող ձեռներէցութեան, ինքնօգնութեան եւ ինքնաստեղծ ոգին կը մեռցնենք կամ կը ջլատենք:

Այս կրկնակ պատճառները նկատի ունենալով, ծնողներ պարտին զգուշանալ փոքրիկ մանուկները յանդիմանելէ կամ չեխելէ անոնց հարցումներուն կամ ամենափոքր խնդրանքին համար, եւ ամէն կարելի միջոցներով ջանալու են քաջալերել անոնց ամենափոքր յաջողութիւնները, եւ այս կերպով առաջնորդել զիրենք ուղիղ եւ դրական ճամբով որպէսզի անոնք առաւել եւս զարգանան եւ յառաջդիմեն: Յանդիմանութիւն, ծեծ, եւ անտարբերութիւն հակառակ արդիւնք՝ պիտի տան:

Չ'մոռնանք որ մանուկներու զգացումները, երեւակայութիւնը եւ ապրած աշխարհը տարբեր են մերիններէն, չենք կրնար ակնկալել որ անոնք մեզի պէս խորհին, մեզի պէս գործեն եւ հասկընան մեր ցաւերն ու դժուարութիւնները, եւ ըստ այնմ վարուին մեզի հետ: Մինչեւ որոշ չրջան մը պարտաւոր ենք վարուիլ անոնց հետ մանուկներու պէս, գոհացնելու ենք անոնց բազմաքանակն ու հետաքրքրութիւնը եւ այսպէսով առաջնորդել զիրենք բնական ճամբով:

Կարեւորութիւն տանք մեր զաւակներուն գործերուն, խօսքերուն, հարցումներուն, չի վիրաւորենք զանոնք, այլ ամէն կերպով քաջալերենք զիրենք իրենց ձեռք բերած յաջողութեանց համար:

Այս ընելով երեք չի պիտի զղջանք:

ՎԱԽԸ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Շատ անգամ ծնողներ իրենց զաւակները դաստիարակելու եւ ուղղութեան բերելու համար կը գործածեն զանազան միջոցներ, ոմանք լուրջ եւ խոհեմ կերպով յղացուած, ուրիշներ հապճեպ, անսպասակ եւ վնասաբեր: Այս միջոցներէն մի քանին կ'օգտագործեն բուն իսկ մանուկը ինքը, անոր հակումները, բնազդները, փափաքները, երեւակայութիւնը, յուզումները եւ այսպէսով հակազդելով մանկան վրայ, կ'աշխատին զայն զսպել եւ հնազանդութեան հրաւիրել:

Մանկան մէջ ի նպաստ կամ ի վնաս իրեն շահագործուող երեւոյթներէն մին է վախը:

Ի՞նչ է վախը.

Վախի զգացումը բնական կերպով գոյութիւն ունի մարդոց եւ անասուններու մէջ, այս զգացումը նպատակ ունի տկար արարածները բնազդաբար պաշտպանելու վտանգներու եւ զանազան անակնկալներու դէմ: Մասնաւորաբար մանուկը, իր փիղիքական, մտաւորական, դատելու եւ տրամաբանելու սահմանափակ կարողութեան պատճառաւ, շատ վախկոտ է, իր վախի զգացումներուն չը նորհիւ ստիպուած է զգուշաւոր եւ չըջանայեաց վերաբերում մը ունենալ զինք չըջապատող իրերուն, մարդոց եւ ուրիշ բնական երեւոյթներու հանդէպ:

Այս տեսակէտով վախը պէտք է նկատել օգտակար եւ արժէքաւոր բնազդ մը: Ծնողներ իրենց զաւակներուն այս օրինակ վախերը պէտք չէ անտեսեն, ծաղրեն կամ անարգեն: Վախը մանուկին համար բնական երեւոյթ մըն է, կարգ մը պատճառներու անմիջական հետեւանքը: Երբ մէկը ինքզինքը վտանգի մէջ մէջ կ'զգայ, բնականաբար վախի զգացումը կը ծնի իր մէջ:

Ինչպէս ըսինք, մանուկներու կարգ մը վախերը իրականին մէջ օգտակար են: Մանուկը կը վախնայ մութէն, օտարականներէն, բարձր ձայներէն, արագ շարժող առարկաներէն, բարձր տեղերէն եւլն: Իւրաքանչիւր պատահարին մէջ մանուկը ինքզինքը կը պաշտպանէ եւ բնազդաբար զերծ կը մնայ վտանգներէ եւ անհաճոյ

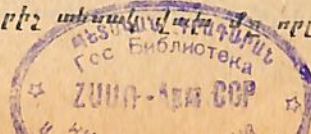
անակնկալներէ: Օրինակի համար, մանուկը մութէն բնազդաբար վախնալով, գիշեր ատեն չ'փորձեր սանդուխներէն վար իջնել, տունէն դուրս ելլել կամ զանազան վնասողութիւններ կատարել եւ այսպէսով կը պաշտպանուի հաւանական վտանգներու դէմ: Նոյնպէս օտարականներու դէմ իր զգացած վախը զինք զերծ կը կացուցանէ անոնց հետ յարաբերութեանց մէջ մտնելէ եւ աւսպէսով անծանօթներու հաւանական տարափոխիկ հիւանդութիւններէն, յոռի բարքերէն եւ չար գիտաւորութիւններէն հեռու կը մնայ:

Ուրեմն կը տեսնենք թէ վախը իր բնական կամ բնազդական սահմանին մէջ ունի մասնաւոր արժէք մը եւ օգտակարութիւն մը: Այս իմաստով չ'ենք կրնար մանուկը վախնալէ արգիլել. ստիպել զայն որ չի վախնայ այս կամ այն երեւոյթէն, պատժել եւ կամ սաստել զայն, առ առաւելն հակամարդկային է: Մանուկին վախերը մասամբ մը փարատելու առաջին քայլը, անոնց տուն տուող պատճառները մէջտեղէն վերցնելն է: Նոյնպէս մանուկին վախերը չէ կարելի ամբողջովին արմատախիլ ընել, այլ կարելի է զանոնք բարեփոխել շնորհիւ աստիճանական զարգացման, բացատրութիւններու, լուսաբանութեանց եւ գուրգուրոտ խնամքի:

Բացի բնազդական վախէն, մանուկը ունի նաեւ իր փորձառութեանց շնորհիւ ձեռք բերուած վախեր, որոնք նոյնպէս կարելի է օգտակար նկատել: Հոս բնութիւնը ծնողներուն օգնութեան կը հասնի սորվեցնելով մանուկներուն կարգ մը բաներէ վախնալու միջոցը եւ արժէքը: Օրինակ, երբ փոքրիկը կը մօտենայ կրակին եւ ձեռքը կ'այրէ, բնականաբար պիտի զգուշանայ երկրորդ անգամ այդ տեսակ քայլ մը առնելէ: Կամ սուր գործիքի մը հետ խաղալով մատը կը վիրաւորէ եւ կ'զգայ թէ ուրիշ անգամներ պէտք չէ ձեռք զպցնել ախորժիկ առարկաներու:

Կարգ մը իմաստուն ծնողներ իրենց զաւակներուն քանիցս ազդարարելէ եւ կրակին հետ խաղալու վնասները թուելէ յետոյ, իրենց հսկողութեան տակ թոյլ տուած են որ անոնք խաղան լուցկիին կամ կրակին հետ եւ ձեռքերնին այրելով փորձառաբար կրակէ հեռու մնալ սորվին: Երբեմն այս մէթոտը աւելի օգտակար կը թուի ըլլալ, քան թէ տրուած պատուէրները, ազդարարութիւնները եւ սպառնալիքները: Լաւ է որ մանուկը իր մորթին վրայ զգայ կարգ մը արարքներու վնասաբեր հետեւանքները. այսպէս ան աւելի ըզգոյշ եւ չըջանայեաց պիտի ըլլայ եւ չ'պիտի փորձէ կրկնել միեւնոյն սխալները:

Կայ նաեւ ուրիշ տեսակ վախեր որոնք կարելի է անհրաժեշտ

4110-70

երեւակայական եւ սխալ հասկացողութեանց արդիւնք նկատել: Այս կարգի վախերուն է որ ծնողներու մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք, որովհետեւ մեծ մասով իրենք իսկ են պատասխանատուն այսօրինակ վախերու առջ դալուն: Մանուկները արդէն իսկ իրենց էրեւակայութեան եւ արտաքին ազդեցութիւններու բերմամբ ծնունդ կուտան զանազան վախերու, ասոնց վրայ կ'աւելնայ նաեւ ծնողներու յօրինած վանազան վախերը, որոնք մանուկները կ'ընեն վախկոտ կասկածամիտ եւ բարոյապէս տկար արարածներ:

Ծնողներ բացարձակապէս կը սխալին երբ կը փորձեն իրենց զաւակները արուեստական վախի ազդեցութեան տակ կրթել եւ անոնց չարութիւններուն առաջքը առնել: Միակ մեթոտը, որմէ չափահասներ եւ ծնողներ զգուշանալու եւ վախնալու են, վախի մեթոտն է: Հակառակ որ կ'ապրինք քսաներորդ դարու լուսաւոր բարիքներուն մէջ, տակաւին կը յամաւինք հակամանկավարժական եւ վնասաբեր մէթոտներով կրթել մեր զաւակները:

Ծնողական վախը մանուկը հնազանդութեան եւ պարկեշտութեան չի կրնար առաջնորդել: Վախի մէթոտը շատ շատ կրնայ ժխտական արդիւնքներ ձեռք բերել մանուկին բարոյական կրթութեան մէջ: Վախի ազդեցութեամբ մանուկը շատ անգամ կը զրկուի ծնողական անկեղծ եւ սիրալիր յարաբերութենէն: Ծնողներ իրենց զաւակներուն ամենալաւ բարեկամներն են, եւ երբ այս բարեկամութիւնը վախի ազդեցութեան տակ կը խզուի, մանուկները իրենք զիրենք կ'զգան օտար, կ'ստիպուին ստել, կեղծել եւ առ երեսոս բարի եւ հնազանդ երեւնալ: այս տեսական եւ հիմնական դարման մը չէ երբէք: Երբ մանուկը կը նշմարէ իր մօրը խոժոռ եւ բարկացող դէմքը, կը լսէ անոր խոսքոտ ձայնը, իր վախէն ճշմարիտ, կընէ եւ ճշմարիտ կը խոտովանի:

Եթէ քիչ շատ խելահաս մանուկ մըն է, կը տեսնէ թէ իր ծնողքը զինք վախով կը կառավարեն եւ ուստի առ երեսոս հնազանդ եւ խելօք ձեւանալով կամ ստելով սպառնալիքներէ եւ վախերէ ազատ կ'ըլլայ: այս ձեւով տղան կ'իյնայ սխալ եւ վնասաբեր ճամբու մէջ:

Տեսեր եմ քանի քանի հայրեր ու մայրեր, որոնք իրենց խոժոռ երեւոյթով, գոռում գոչումով իրենց զաւակներուն անուշ ժողովիտը ու շէն ու զուարթ տրամադրութիւնը տխրութեան, վշտի եւ ահ ու սարսափի փոխակերպած են, այսպէսով մեռցնելով անոնց մէջ ինչ որ բարի է ու գեղեցիկ, ինչ որ մանուկները պիտի մղէր ինքնագիտակցութեան, ձեռներէցութեան եւ կեանքի պայքարին:

Ծնողներ, յօգուտ հայ ընտանիքին, հայ ժողովուրդին եւ Պարզկային ընկերութեան, չի վախցնենք մեր փոքրիկները, մէկդի նետենք այն շարք մը սպառնալիքի եւ վախի գէնքերը որոնք մեր սիրասուն զաւակները խամրեցնելէ զատ ուրիշ բանի մը չեն ծառայեր: Թողունք այլեւս սա պապուլաները, ծանօթ ու անծանօթ դեւերը, ոստիկանները, բժիշկները, նոյնիսկ քահանաները, եւ Աստուած ինքը. բացարձակապէս հրաժարինք զանոնք ահաւոր, չար եւ վնասակար էակներ նեղկայացնելէ: Զերբադատենք մանուկները այս մեծ մղձաւանջէն, ազատութիւն շնորհենք անոնց եւ ընդգրկենք դրական օգտակար եւ չինիլ մէթոտ մը: Սպառնալիքի տեղ դնենք սէր, գուրգուրանք, բարեկամութիւն, սրտցաւ համբերութիւն, վախի քաղաքականութեան տեղ նուիրուինք գործակցութեան, ծառայութեան եւ զոհարարութեան ոգին մշակելու գործին:

Շատ անգամ կը լսենք մայրեր որոնք իրենց զաւակները հանդարտեցնելու համար կ'ըսեն. «Եթէ խելօք չի կենաս, ոստիկանը քեզի բանտ պիտի տանի» կամ «Հիմա բժիշկը, պապուլան եւ չես գիտեր որ դեւը պիտի անցնի եւ քեզ պիտի առնէ տանի» եւլն.:

Ինչո՞ւ համար ոստիկանին, բժիշկին կամ պապուլային միջոցաւ վախցնենք մեր զաւակները: Ընդհակառակը, հոս մեզ կը ներկայանայ դաստիարակչական սքանչելի պատեհութիւն մը: Փոխանակ ոստիկանը ներկայացնելու իրեւ վախնալիք եւ վնասակար անձ մը, հասկցնենք մեր մանուկներուն թէ, ան օրէնքի պաշտօնեայ է, թէ, ան կը գործէ մեր հանգստեան, ապահովութեան համար, եւ թէ, փոխանակ անկէ քաշուելու կամ կասկածելու, գործակցելու ենք անոր հետ որպէսզի ան ետանդով ու դիւրութեամբ իր պաշտօնը ի գործ դնէ: Նոյնպէս փոխանակ բժիշկը որպէս թշնամի կամ վնասաբեր մէկը ներկայացնելու, բացատրենք թէ ան մեր ախնէն մեծ բարեկամն է, թէ ան մեր առողջութեան հոգ կը տանի եւ կ'ուզէ որ մենք հիւանդութիւններէ ու ցաւերէ զերծ մնանք եւլն.: Գալով կրօնքի պաշտօնեային եւ Աստուծոյ, ծնողներ իրենք խորհին այդ մասին: Իսկ սա դեւերը, պապուլաները որքան շուտ մէջտեղէն վերնան, այնքան աւելի մեր զաւակները քաջ, սրտոտ, եւ ինքնագիտակից կը դառնան:

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու տակ, վախի խնդրոյն մէջն ալ ծնողաց ընելիքը պիտի ըլլայ դրական ճամբուն հետեւիլ, ջանալ լուսաբանել իրենց զաւակները, խոհմութեամբ վարուիլ անոնց մանկական վախերուն հետ եւ ոչ միայն այդ վախերը հետզհետէ

փարառել, եւ բարեփոխել, այլեւ մեթոտիկ կերպով մէկդի վանել
արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող արուեստական վախերը. այս կեր-
պով մանուկներու մէջ ստեղծելով նոր եւ անկեղծ ոգի մը:

Հետեւ պահել մանուկները վախի աղդեցութենէն: Տունին մէջ
բէ, այլուր, այս թող ըլլայ կարգախօսը հայ ծնողներու:

— Մայրիկ, դուն ալ ինծի պէս կը սիրե՞ս պատմութիւն մը-
տիկ ընելու: — Այո զաւակս: Ահա՛ քեզի հատ մը որ շատ կարճ
է... «Ատենօք ջուրի շիշ մը կար եւ ես երէկ կոտրեցի զայն...»:

— o —

Մայրը. «Քաղաքավար մարդիկ չեն յօրանջեր, սիրելիս»:
Տղան «բայց աւելի քաղաքավար մարդիկ ուշադրութեան չեն առ-
ներ, մայրիկ»:

— o —

Հայրը. «Յիշէ՛ միշտ, տղաս, որ աշխարհի մէջ կան բաներ՝
դրամէն աւելի արժող»: — «Այո, բայց դրամ պէտք է՝ զանոնք
գնելու համար»:

— o —

— Կնքահայրը՝ Ծ տարու Սիրարփիին, «նայէ՛, քեզի շաքար
ու շոքոլա եմ բերեր, բայց զացած ատենս պիտի սամ»: Սիրարփի
«հիմա գնա...»:

— o —

Վեց տարու Բերկունկ՝ իր մօրկան «ըսէ՛ նայիմ, մամա,
մարդիկ երբ կը մեռնին»: «Երբ որ, աղջիկս, Աստուած պապան
կանչելու ըլլայ»: — «Ես քենէ զատուիլ չեմ՝ ուզեր, իմին անուշիկ
մամաս, երբ Աստուած պապան զիս կանչելու ըլլայ՝ խուլ կ'ըլլամ
... դուն ալ ինծի պէս ըրէ, մամա»:

ԱՆԿԵՂԾ ԸԼԱՆՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԵՊ

Մեր զաւակներուն ապագայի երջանկութիւնն ու նկարագրի
գեղեցկութեան չափանիշը կախում ունին իրենց ներկայ ապրելա-
կերպէն եւ աճման ու զարգացման պայմաններէն:

Ինչ չափով որ ծնողներ հոգ տանին իրենց զաւակներուն ու-
ղիղ եւ առողջ դաստիարակութեան նոյն չափով անոնք պիտի ըլլան
ապագայ հայ սերունդին վստահելի, պարկեշտ, գործունեայ եւ ուժեղ
անհատականութեան տիրացող անդամները: Մէկ խօսքով, ինչ որ
այսօր ցանկնք անոնց մատաղ հոգիներուն, բարախուն սրտերուն եւ
մշտարթուն մտքերուն խորը, նոյնը պիտի հնձենք վաղը: Ասիկայ
ապացուցուած ճշմարտութիւն մըն է, կը խորհինք, եւ կարեւոր,
մեր ժողովուրդին ապագայի տեսակէտէն:

Խնդրին մէկ մասը միայն պիտի շօշափենք այսօր, մէջտեղ
դնելով հետեւեալ հարցը:

Պէ՞տք է որ մանուկներու հետ մեր ունեցած առօրեայ յարա-
բերութեանց մէջ անկեղծ եւ պարկեշտ կեցուածք մը ունենանք,
այս կերպով ջանալով զանոնք ըստ կարելւոյն ճշմարտութեան տեղ-
եակ պահել, եւ եթէ այո, ինչ աստիճանի անկեղծ ըլլալու ենք, ու
ի՞նչ պէտք է ըլլայ մեր նպատակը եւ շարժառիթը:

Այս հարցը մէջտեղ դրինք, որովհետեւ տեսանք թէ շատ մը
ծնողներ եւ չափահասներ, իրենց զաւակներուն հանդէպ ուղիղ եւ
ճշմարիտ վերաբերում չունին: Կարգ մը խնդիրներու շուրջ պա-
տիպատ եւ խուսափողական պատասխաններ կուտան, երբեմն ալ
պարզապէս կը խաբեն զանոնք, այսպէսով պատճառ ըլլալով որ ա-
նոնք մոլորին, թիւր ըմբռնումներու տէր ըլլան եւ իրենց ծնողաց
հանդէպ անորոշ եւ ոչ վստահելի կեցուածք մը ունենան:

Շատ անգամ ծնողներ իրենց զաւակները հանդարտեցնելու,
անոնց աղմուկէն, չարութենէն, եւ տաղտուկէն խուսափելու եւ
թերեւ իրենց աշխատութիւններուն եւ հաճոյքներուն մեջ առանձին
մնալու համար կը խաբեն իրենց զաւակները: Ասիկա պարկեշտ վար-
ուելակերպ մը չէ եւ բացարձակապէս փաստերի մեր, եւ մեր զա-
ւակներուն դաստիարակութեան եւ նկարագրին, մանաւանդ եթէ

նկատի ունենանք թէ մեր գործը մանուկներու հետ է, թէ, անոնք աճման եւ ձեւաւորման շրջանի մը մէջ կը գտնուին եւ թէ ինչ տըպաւորութիւն որ տանք անոնց, այնպէս պիտի մեծնան ու զարգանան: Զգոյշ ըլլանք ուրիմ մեր թողած տպաւորութիւններուն եւ ազդեցութիւններուն մէջ:

Խնդրին ծիծաղելի կողմը այն է որ, շատ անգամ մանուկներ տեղեակ կ'ըլլան ճշմարտութեան, կ'զգան թէ խաբուած են եւ իրենց անմեղունակ պարզութեամբ կը բողոքեն, կամ ուղղակի իրենց ծրուողացը երեւին կուտան այն անարգարութիւնը, որուն զոհը եղած են:

Ահա ասիկ մայր մը, որ կը պատրաստուի հանդէսի մը կամ ներկայացման մը երթալ: Որպէսզի իր զաւակները միասին չի տանի եւ ինքզինքը ազատ զգայ, պարզապէս կը խաբէ զանոնք, ըսելով թէ բժիկին կ'երթայ եւ թէ չուտով պիտի վերադառնայ: Յաջորդ օրը սակայն, մայրը տեսակ մը պարծանքով եւ յաղթականօրէն կը խոստովանի իր զաւակներուն թէ, խաբած է զիրենք եւ թէ ինք չէ գացած բժիկին այլ ներկայացման: Ըսէք, խնդրեմ, ի՞նչ պիտի զգան սղօտիկները նոյն պահուն:

Ուրիշ անգամներ ծնողներ կ'ըսեն այնպիսի բաներ որոնք ճշմարտութեան չեն համապատասխաներ եւ միմիայն նպատակ ունին իրենց զաւակները խաբել: Օրինակի համար, կը խոստանան այսինչ օրը զանոնք պտոյտի տանիլ, մինչդեռ իրականին մէջ կը ստեն եւ այս կերպով կ'ուզեն իրենց փոքրիկները հանդարտեցնել: Այսինչ պտուղը կամ ուտելիքը հատած է կ'ըսեն, երբ պահարանը լեցուն է, պաղպաղակը աղտոտ է կ'ըսեն, որովհետեւ դրամ չունին ծախսելու, քարին մէջ արիւն կայ կ'ըսեն, երբ մանուկներ իրենք իսկ կը տեսնեն թէ քարը այդ տեսակ բան մը չի պարունակեր:

Այս եւ ասոնց նման շատ մը պարագաներ կան երբ ծնողներ գիտակցաբար կը ստեն. անպարկեշտ եւ անվայել վերաբերմունք մը ցոյց կուտան իրենց զաւակներուն հանդէպ, այսպէսով թոյլ տալով որ անոնք ալ իրենց կարգին վարժուին օտախօսութեան կեղծաւորութեան, եւ արատաւորեն իրենց մաքուր նկարագիրը:

Ինչո՞ւ համար անկիղծ եւ ուղղամիտ չի գտնուինք մեր զաւակներուն հանդէպ, ինչո՞ւ ստենք, ինչո՞ւ անոնց քայլերը սխալ ճամբով առաջնորդենք: Չենք գիտեր թէ անոնք պիտի կազմեն վաղուայ ընտանիքին անգամները եւ թերեւս ազգին գործոն եւ առաջնորդող տարրը:

Ճակատարաց ըլլանք մեր մանուկներուն հանդէպ: Զանաւնք

ամէն գնով ճշմարիտը ընել եւ ճշմարիտը խօսիլ. այս արդէն սկըզբունքի եւ բարոյագիտական հարց մըն է, մեզ չափահասներու համար: Մանաւանդ ջանանք, մեր զաւակները մոլորեցնելու տեղ, լռախաւնել, քացատրութիւններ սալ, եւ այս ի դին կարգ մը զոհողութեանց: Անելի լաւ է որ մայրեր նիւթապէս եւ բարոյապէս քիչ մը նեղութիւն քաշեն քան թէ թոյլ տան որ մանուկներ ստեղծ վարժուին:

Փոխանակ ըսելու թէ քարին մէջ արիւն կայ, պարզապէս հասկցնել աղուն թէ, եթէ քարը մէկու մը զարնէ, այդ անձը կը վիրաւորուի եւ արիւն դուրս կ'ելլէ, հետեւաբար քարը նետելը փաստակար է: Կամ փոխանակ պտուղները եւ ուտեստեղէնները պահելու եւ ստեղծ, բացատրութիւններ տալ մանուկին եւ ըսել թէ պտուղները ճաշերէ վերջ միայն պէտք է ուտել, թէ կանոնաւոր ուտելը օգտակար է, եւայլն, եւ այսպէս զայն վարժեցնել որոշեալ ժամերուն ճաշելու, կարգ կանոնի, եւ ինքնագիտակցութեան: Ինչո՞ւ համար մայր մը պիտի ստէ, պարզապէս զաւակը իր հետ հանչո՞ւ համար մայր մը պիտի ստէ, պարզապէս զաւակին թէ հանդէպին մանուկներ չեն ընդունուիր եւ անոր կերպով մը գոհացում տալէ եւ զայն դրացիի մը հոգածութեան յանձնելէ վերջ միայն երթալ հանդէսին:

Այս խնդրին հետ սերտ առնչութիւն ունեցող կէտ մ'ալ կայ, զորս ծնողներու լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք:

Մանուկները ի քնէ հետաքրքիր են, կ'ուզեն հասկնալ եւ այս կամ այն խնդրոյն չուրջ լուսաբանուիլ: Շատ անգամ զիրենք գոհացնելու համար ծնողներ սխալ եւ մանուածապատ պատասխաններ կուտան, եւ չեն ուզեր ճշմարիտը խոստովանիլ: Այս ալ մանուկները կրթելու ապահով միջոց մը չէ: Սխալ բացատրութիւններ կամ անճիշդ տեղեկութիւններ թիւրիմացութեանց տեղի կուտան, եւ պատճառ կը դառնան որ մանուկը խաբխափումներ ունենայ եւ կեանքի հարցերուն հանդէպ վճռական եւ վստահ կեցուածքի մը չ'ափրանայ:

Այս առթիւ հետեւեալ սկզբունքը կրնայ օգտակար ըլլալ: Մի տրվեցնէր մանուկին այն բանը որը ի վերջոյ ահպուած պիտի ըլլար դուրս ինքի ցրել, հետեւ եւ կամ, մանուկը իր չափահասութեան շրջանին մէջ տեղեակ ըլլալով իրականութեան, ստիպուած պիտի ըլլայ փոխել իր կարծիքը, եւ լքել իր ծնողաց տուած բացատրութիւնները:

Մանուկները կը հետաքրքրուին Աստուծոյ անձովը: Անոր

գործերովը, Դրիստոսի կեանքին զանազան փուլերովը, արեւով, լուսինով, աստղերով, փոքրիկ մանուկին աշխարհ դալուն պարագաներովը, մահուան բնոյթով, հին կտակարանի շարք մը պատմութիւններով, դրախտով, դժողքով, հրեշտակներով, սատանաներով, եւայլն, եւայլն: Չենք կարծեր թէ այնքան ալ խորունկ հարցերով զբաղին մանուկները: Ուստի ծնողներու պարտականութիւնն է լուսաբանել իրենց զաւակները, եւ ջանալ անոնց հասկնալու եւ քմբոնելու կարողութեան սահմանին մէջ բացատրութիւններ տալ, եւ առաջնորդել զանոնք այնպէս մը որպէսզի ուղիղ հասկնան իրերը, երեւոյթներն ու հարցերը եւ ուղիղ ընթանան կեանքի ճամբէն:

Ի գին շատ մը զոհողութեանց լաւ է որ մանուկները այժմէն վարժուին անկեղծութեան, ճշմարտախօսութեան եւ պարկեշտութեան: Նախ մենք չափահասներս, անկեղծ եւ արդար ըլլանք անոնց հանդէպ, նոյնը ակնկալենք նաեւ իրենցմէ,

Այս կը պահանջէ մանուկներուն շահը: Այս կը պահանջէ ծնողներուն շահը, եւ այս կը պահանջէ բոլն իսկ մեր ժողովուրդին շահը:

Երկու պզտիկներու միջեւ. «Քուկին հա ըիկդ շատ կծծի է եւեր. առ ի՞նչ հին կօշիկներ են...»

«Քուկին հայրիկդ ալ իմինս կ'անցնի եղեր, ատամնաբոյժ պիտի ըլլայ, եւ դեռ պզտիկ քոյրիկդ մէկ ակռայով է ձգեր...»:

— 0 —

Երկու աղջնակ. մին ունեւոր ու միւսը չքաւոր, ամառ իրիկուն մը դաշտը կը հանդիպին իրարու: Առաջինը՝ գաճէ խոշոր պուպրիկ մը գրկած. «Յայէ ի՞նչ աղուոր պէպէք ունիմ, ո՞ւր է քուկինդ»: Երկրորդը՝ համարձակ. «մենք աղքատ ենք, մայրիկս ինքը կը շինէ...»:

— 0 —

— «Հայրը «աչքերուդ մէջ կը կարդամ որ սուտ կը խօսիս կոր», Տղան. «հապա ինձի ըսած էիր թէ առանց ակնոցի չէիր կրնար կարդալ...»:

ԻՆՉ ԸՆԵՆՔ ԶՂԱՅՆՈՏ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Ջղայնոտութիւնը գրեթէ հասարակ երեւոյթ մըն է տարեց անձերու կեանքին մէջ: Օրեր, ժամեր, պահեր կան երբ ծնողներ մասնաւոր կերպով դիւրագրգիռ եւ ջղայնոտ կը դառնան: Այս երեւոյթը վերագրելի է անշուշտ մասամբ ֆիզիքական տկարութեան եւ մասամբ ալ ուրիշ պատահական դէպքերու: Այս պարագան ծանօթ ըլլալով մեզ՝ չափահասներուս, շատ անգամ կարող կ'ըլլանք մենք զմեզ զսպել, կառավարել, նոյնիսկ ծածկել մեր ջղայնոտ բնաւորութիւնը եւ խուսափիլ անհաճոյ դէպքերէ եւ ծայրայեղութիւններէ:

Սակայն, երբ խնդիրը կը դառնայ մանուկին շուրջ երբեմն կ'անգիտանանք թէ միեւնոյն հիմնական պատճառներն են որ ծընունդ կուտան անոր ջղայնոտ եւ դիւրագրգիռ բնաւորութեան, կը մոռնանք մենք զմեզ, կը բարկանանք, կը յանդիմանենք կամ կը ձեծենք խեղճ փոքրիկը, որուն միակ յանցանքն է ինքզինքը մեզի պէս չի կարենալ դպելը, իր ֆիզիքական տկարութիւնը շատ բնական ու պարզ ձեւով արտայայտելը եւ առանց աղմկալից դանդաղանքներու մեզ հասկնելը թէ, սխալ եւ անբնականոն բան մը կ'անցնի կը դառնայ իր էութեան մէջ:

Մայրերու եւ հայրերու համար զաւակներ կառավարելու հարցը կենսական նշանակութիւն ունի: Խնդիրը աւելի կը բարդանայ երբ գործերնին ջղայնոտ եւ ֆիզիքապէս տկար մանուկներու հետ է, այդ պարագային ծնողներուն կը մնայ ըլլալ խիստ աչալուրջ, խոհեմ եւ չրջահայեաց, որովհետեւ հասարակ կարգապահական օրէնքներն կամ տիտիլինի մեթոտները օգտակար չեն կրնար ըլլալ: անհրաժեշտ է ընդգրկել տարբեր ուղեգիծ եւ տարբեր վարուելակերպ:

Ջղայնոտ մանուկը պէտք է նկատել հիւանդ մը, ֆիզիքապէս տկար արարած մը, եւ ըստ այնմ վարուիլ անոր հետ. ան կը կարօտի գուրգուրանքի, հոգածութեան եւ լուրջ խնամքի:

Մեծագոյն սխալը կը գործենք երբ արդէն իսկ ֆիզիքապէս տկար եւ անբնականոն վիճակի մը մէջ եղող մանկան վրայ թափենք նաեւ մեր բարկութիւնը, սպառնալիքն ու ձեծը, այսպէսով պատճառ ըլլալով որ ան դառնայ աւելի դիւրագրգիռ, ջղային,

տկար եւ անուղղայ:

Ըսինք թէ մանուկին ջղայնոտութեան պատճառները ընդհանրապէս ֆիզիքական են. երբեմն փոքրիկը չափազանց կը յոգնի եւ կը դառնայ դիւրագրգիռ, ուրիշ ատեններ հանդէսներու, հիւրասիրութեան եւ այլ պարագաներու բերմամբ անխուս անձանօթ ընկերներու հետ բաղխումներ կ'ուեննայ եւ կը գրգռուի: Դպրոցական ծանր պարտականութիւններ, յուզումնային ներկայացումներ եւ ուրիշ զանազան ազդակներ ալ պատճառ կ'ըլլան որ մանուկը ըլլայ ջղայնոտ եւ անհանգիստ: Առհասարակ մանուկներ իրիկուան ժամը չորսէն վերջ, յոգնած կ'զգան ուստի մօր պարտականութիւնն է ըլլալ համբերող, խոհեմ, շարժիլ պարագայի պահանջին համաձայն եւ տեղի չտալ գրգռութեանց:

Կան անշուշտ ուրիշ հիւանդութիւններ եւ գործարանային դժուարութիւններ, որոնք մանուկին ջղայնոտութեան պատճառ կ'ըլլան, եւ որոնց բացատրութիւնը կ'իյնայ բժիշկին:

Բացառիկ պարագաներու տակ լաւագոյն է խուսափիլ մօր մը եւ իր զաւակին միջեւ պատահելիք հաւանական բաղխումէ մը: Այս չի նշանակեր սակայն, թէ մանուկը ազատ պիտի ձգենք որ իր ուսմանը ընէ. ընդհակառակը, ան պէտք ունի իր ծնողաց խրատներուն եւ լաւագոյն դատողութեան, վերջապէս, ինչ որ ալ ըլլայ, մայր մը աւելի լաւ կրնայ խորհիլ իր զաւակին համար, քան թէ զաւակը ինքը: Հոս ալ խիստ կարգապահական միջոցներէ աւելի առաջնորդութիւն եւ ուղղութիւն անհրաժեշտ են:

Ու միայն մայրը ինքը խոհեմ, եւ ուշադիր պէտք է ըլլայ, այլ նաեւ պարտի հսկել որ այս կամ այն դրացին, բարեկամը կամ անձանօթը մանուկին հետ վարուին ըստ պատշաճի, եւ գրգռութեանց ու անկարգութեանց տեղի չի տան, զգուշանալ կասկածելի խաղընկերներէ եւ տգէտ անձերէ որոնք չինելէ աւելի քանդելու պատճառ կը դառնան:

Մասնաւոր պարագաներու տակ երբ կը տեսնենք թէ ուրիշ միջոց մը չկայ մանուկը ի կարգ հրաւիրելու, թոյլ տալու է որ ան ուզածը ընէ եւ գոհացում գտնէ, կարելի է նոյնպէս բացառիկ եւ ստիպողական պարագաներու տակ գործածել թեթեւ եւ խոհեմ կերպով յղացուած պատիժներ: Ինչ որ ալ ըլլայ, լաւագոյն միջոցը պէտք է ըլլայ հիւանդութիւնը արմատէն թափել, առաջը առնել եւ այսպէսով կանխարգել գալիք անպատեհութիւնները:

Մանուկը հանդարտեցնելու համար կարելի է քնացնել, հետը խաղալ, պատմութիւն մը պատմել, երգել, հետաքրքրական պատ-

կեր մը ցոյց տալ եւ խաղընկերներու շրջանակէն դուրս հանել բացառիկ պարագաներու տակ կարելի է նաեւ բժիշկին օժանդակութեան դիմել: Երբեք մանուկին զգացնելու չէ թէ այս արտակարգ միջոցները զինքը պատժելու համար են, այլապէս արդիւնքը կ'ըլլայ ժխտական: Յոգնած եւ գրգռուած մանուկը անկողին զրկել զայն պատժելու նպատակաւ խոհեմ եւ ձեռնտու միջոց մը չէ եւ չի կրնար զայն հանդարտեցնել կամ ուղղութեան բերել:

Երբ մանուկը բնականոն պայմաններու տակ ջղայնոտ կամ անհանդարտ կը դառնայ, այդ պարագային զայն նկատելու է սովորական «չար» տղայ մը ըստ այնմ վարուելու է իրեն հետ:

Մօրաքոյրը՝ իր շնորհալի եւ արթնամիտ քեռաղջկան. «Այդ «ի՜նչ աղտոտ ձեռքեր են՝ ի՜նչ պիտի ըսէիր եթէ ես այդպէս գայի սեղան նստէի», Գեռաղջիկը. «Փափկանկատ պիտի ըլլայի՝ չտեսնելու զարնելով...»

— 0 —

Տիկին մը կը մտնէ հանրակառքէն ներս. սիրունիկ եւ շնորհալի մանչուկ մը ոտքի ելլելով՝ տեղ կուտայ տիկնոջ:

Եինը՝ անխօս կը նստի, առանց զիջանելու շնորհակալութիւն մը իսկ յայտնել:

Այն ատեն մեր խելացի եւ հնարիմաց փոքրիկը դէպի կինը ծռելով.

— Հրամսեցէ՛ք տիկին, ի՞նչ ըսիք

— Բայց բան մը չըսի...

— Ներողութիւն, ես ալ կարծեցի թէ «մերսի», ըսիք:...

— 0 —

Հայրիկ, աչքերդ գոց կրնաս ստորագրել քու անունդ:—
Անշուշտ:— Ստորագրէ տեսնեմ սա դպրոցական վիճակացոյցս:

ԻՆՉՊԵՍ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ Զ՝ԱՍՏՈՒԱԾ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

(ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ)

Կարեւոր, միանգամայն խիստ փափուկ ու դժուարին խնդիր մը, որը սակայն ծնողներու եւ չափահասներու կողմէ լրջօրէն նը-
կատողութեան պէտք է առնուի եւ անոնց խորհրդածութեան ա-
ռարկայ դառնայ:

Մեր մանուկները, որպէս քրիստոնեայ ազգի մը զաւակները, քնականաբար պէտք ունին համապատասխան կրօնական դաստիա-
րակութեան: Անոնք իբր հետաքրքիր ու բանիւրուն էակներ, ուշ
կամ կանուխ եւ անխուսափելիօրէն դէմ յանդիման պիտի դան կը-
քօնական հարցերու, անշուշտ իրենց պարզ ձեւին մէջ. արտաքին
ազդակներէ թելադրուած եւ շարք մը խնդիրներ լուծելու անկարող
փոքրիկ ուղեղներով հարցումներ պիտի ուղղեն անոնք իրենց ծը-
նողներուն եւ լուսաբանութիւններ պիտի ուղեն կրօնական խնդիր-
ներու մասին. մասնաւորաբար պիտի հետաքրքրուին տիեզերական
երեւոյթներով, եկեղեցական ծիսակատարութիւնով, Քրիստոսի
կեանքի զանազան շրջաններով, եւ մասնաւորաբար Աստուծոյ ան-
ձովը, անոր գործերովը ու զօրութեան չափանիշովը: Ուստի ծնող-
ներու եւ չափահասներու պարտականութիւնն է այնպէս մը առաջ-
նորդել պզտիկները՝ որպէսզի անոնք ուղիղ, հիմնական եւ առողջ
գաղափարներ ունենան Աստուծոյ, եւ զիրենք հետաքրքրող կրօ-
նական խնդիրներու շուրջ, յետադային դժուարութիւններու եւ
հակասութիւններու առջեւ չ'գտնուին եւ մասնաւորաբար ու թիւր
գաղափարներով իրենց միտքն ու հոգին փոթորկելէ զերծ պահեն:

Այս կը նշանակէ թէ, մենք չափահասներս, այս հարցին մէջ
քնտրելու ենք ուղիղ մեթոտ մը եւ մանկավարժական ու հոգեբա-
նական օրէնքներու վրայ յենած մանուկները ծանօթացնելու ենք
Աստուծոյ եւ յարակից կրօնական խնդիրներու:

Այս ուղղութեամբ մենք հոս պիտի փորձենք տալ շարք մը

թելադրութիւններ, առանց երբէք յաւակնելու թէ անոնք բաւա-
րար են եւ կամ կը ներկայացնեն վերոյիշեալ հարցին վերջնական
լուծումը եւ ամբողջական ուսումնասիրութիւնը:

Եթէ պատահական կերպով հաւաքուած խումբ մը նրախա-
ները հարցաքննութեան ենթարկենք եւ Աստուծոյ մասին անոնց
գաղափարը հասկնալ ուղենք, հաւանօրէն պիտի տեսնենք թէ ա-
նոնք առ հասարակ անճիշտ եւ հակասական տեղեկութիւններ պի-
տի տան մեզ: ասոր պատճառը այն է որ, չափահասներու կողմէ
անոնց ներկայացուած Աստուծոյ բարի հայր մը ըլլալէ աւելի Հին
Կտակարանի վրէժխնդիր եւ միահեծան կառավարիչն է, որն բռնի
ուժով ու կամայականօրէն կը կառավարէ տիեզերքը, որը կ'սպառ-
նայ, կ'սպաննէ, շանթեր կ'արձակէ. որը մարդիկ կը պատժէ իրենց
սրտերուն կարծրութեան համար եւ իր վրէժը կ'առնէ յաջորդ սե-
րունդներէն: Այսօրինակ անարկու եւ վրէժխնդիր Աստուծոյ մը
ինչպէս հաշտեցնել Քրիստոսի, մեզի ներկայացուցած բարեգութ եւ
սիրող Հօր Աստուծոյ հետ, ինչպէս ակնկալենք որ տղաք կարենան
այս երկու գաղափարները իրարու հետ հաշտեցնել. քանզի վրէժխն
դիր Աստուծոյ եւ Սիրող Աստուծոյ իրենց մանկական աշխարհին
մէջ չեն կրնար իրարու քով գալ:

Շատ անգամ մանուկներուն Աստուծածաշնչական այնպիսի
պատմութիւններ ու դրուագներ կը պատմենք որոնք բոլորովին
հանդէպ կ'աւակաժտ գաղափար մը տալէ զատ, ուրիշ բանի չեն ծա-
ռայեր: Չ'ենք ըսել թէ անոնք հետագային պիտի չ'սորվին այս
պատմութիւնները, սակայն ամէն բան իր ժամանակը ունի: Առ-
նենք շարք մը պատմութիւններ Ս. Գրքէն, զոր օրինակ Զոհե-
ղելի պատմութիւնը եւ Իսահակի զոհաբերութիւնը, ինչ ազդեցու-
թիւն պիտի գործեն այս պատմութիւնները փոքրիկներու մատղաշ
հոգիներուն վրայ. մանուկներու փորձառական աշխարհը, որ կը
բաղկանայ տունէն, դպրոցէն, եկեղեցիէն եւ անմիջական շրջապա-
տէն, իր մէջ չի պարփակեր այսօրինակ խժողութ եւ սարսափազդեցիկ
դէպքեր. առ հասարակ անոնց հայրերն ու մայրերը բարի են իրենց
հանդէպ, եւ հայր մը իր օրդին սպաննելու գաղափարը երբէք չեն
կրնար սեղմեցնել իրենց քնքուշ սրտերուն եւ հոգիներուն խորը:
Անոնք իրենց ծնողքին կապուած են սիրոյ, բարեկամութեան եւ
անսահման վստահութեան կապերով եւ երբէք չեն կրնար հաշտուիլ
սպաննող վրէժխնդիր եւ անարկու հօր մը պատկերին հետ: Անգամ
մը Իսահակի զոհաբերութեան պատմութիւնը պատմուեցաւ մանու-

կի մը, խեղճը այնքան ազդուեցաւ այդ պատմութենէն, այնքան յուզուեցաւ որ օրերով լացաւ եւ քանի մը գիշերներ անքուն անցուց: Երեւակայեցէք պատկերը հօր մը որ սուրը վերցուցած իր զուակը սպաննելու վրայ է: Ինչ պիտի զգայ պզտիկը ի տես այդ սարսռազդեցիկ տեսարանին:

Շատ անգամ գաղթականայնի խրճիթներուն մէջ կը տեսնեմ այս տեսարանը, նմանապէս սատանայի, դժոխքի նկարներ պատէն կախուած որպէս զարդ: Իմ կարծիքով բոլորովին վնասակար են մեր մանուկներուն համար եւ փափաքելի է որ անմիջապէս հեռացուին փոքրերու աչքին առջեւէն:

Առնենք նոյնպէս Բէթղէհէմի մանուկներուն ջարդը Նոր կըտակարանէն: Ամէն անգամ որ այս դէպքը ներկայացնենք փոքրիկներուն, առ հասարակ Յիսուս մանուկի պարագան կը շնչենք, կը ցաւինք ու կը գուրգուրանք անոր վրայ, ուրախ կ'ըլլանք որ ան կերպով մը խուսափեցաւ աղէտէն, սակայն միւս կողմէն կը մոռնանք այն հարիւրաւոր անմեղ մանուկները որոնք սրախողող եղան անգթօրէն: Անգամ մը երբ այս պատմութիւնը կը պատմուէր խումբ մը փոքրիկ մանուկներու, անոնցմէ մին հարցուց. «Ինչո՞ւ համար Աստուած միւս մայրերուն ալ նախապէս լուր չի տուաւ որ իրենց մանուկները ապահով պահեն, որպէսզի անոնք ալ զերծ մընային Հերովդէսի քարկութենէն»: Շատ չիտակ եւ բանաւոր հարցում մը — հա, որը մասամբ ցոյց կուտայ մանուկներուն արդարութեան եւ հաւասարութեան զգացումները եւ միանգամայն Աստուծոյ հանդէպ անոնց ունեցած սխալ ըմբռնումը:

Տակաւին կան Աստուածաշնչական ուրիշ պատմութիւններ և առակներ, ինչպէս՝ Եղիպտոսի առջինեկ զաւակներուն ջարդը դարաւորի ու դժողքի անցուդարձեր, Փարաւոնի եւ իր զօրքերուն Կարմիր Ծովու մէջ ջրամոյն ըլլալին եւլն. եւլն. որոնք մանուկներուն այն գաղափարը կուտան թէ Աստուած վրէժխնդիր, անարդար եւ իր արարածներուն հանդէպ թշնամական զգացումներ զնուցանող էակ մըն է: Այս տեսակ զգացում մը մանուկներուն մտաւոր քաղցրական եւ հոգեւոր վերելքին արգելք հանդիսացող եւ անոնց նըկարագրերը սխալ ուղղութեան տանող ազդակ մըն է:

Այս բոլորը նկատի ունենալով ծնողներու, դաստիարակներու եւ առ հասարակ մանուկները սիրողներու պարտականութիւն կ'իյնայ ոչ միայն Աստուծոյ մասին արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող սխալ գաղափարը շտկել այլեւ մատաղ սերունդին տալ սիրող, գուրգուրացող, պաշտպանող Հայր Աստուծոյ մը կենդանի պատկերը:

Հոս տեղն է քննել թէ մանուկները Աստուծոյ մասին ինչ տեսակ գաղափար մը կ'առնեն, մէկ խօսքով զԱստուծոյ կը ճանչնան, կը հասկնան եւ պէտք է որ հասկնան:

Թէեւ կ'ըսուի թէ մանուկներու մէջ կայ բնադրական ըզգացում մը որը իր շուրջի իրերը ու դէպքերը դիտելով ու զննելով կրնայ գերազոյն էակի մը ներկայութիւնը զգալ, սակայն առ հասարակ անոնք Աստուծոյ մասին կը լսեն եւ կը սորվին իրենց մեծերէն: Երբ այս ճշմարիտ է, ուրեմն ծնողներ որքան զգոյշ պէտք է ըլլան իրենց խօսքերուն եւ արտայայտութիւններուն մէջ:

Մանուկին, Աստուծոյ հանդէպ ունեցած առաջին դիտակցութիւնը յառաջ կուգայ ստեղծագործութեան զանազան երեւոյթները դիտելով. ան կը նշմարէ թռչունը, ծաղիկները, աստղերը, արեւը լուսինը եւ բնականաբար կը հարցնէ, «Ո՞ր ստեղծեց ասոնք»: Հոս ուրեմն մանուկը զԱստուծոյ կը ճանչնայ որպէս *ստեղծող Արարիչ*:

Նոյնպէս մանկան աստուածային ըմբռնումը հոգի մը կամ երեւակայական էակ մը չկրնար ըլլալ այլ ԱնՁ մը, որ կ'ստեղծէ, կը գործէ, բարիք կ'ընէ. այսպէս մանուկը միայն իրեւ անձ կրնայ ճանչնալ զԱստուծոյ, որովհետեւ իր առօրեայ փորձառական աշխարհին մէջ անձեր միայն կը տեսնէ:

Մանուկը զԱստուծոյ կ'ըմբռնէ նաեւ որպէս *հայր*: Այս գաղափարը իր հօրը եւ մօրը համար անուցած զգացումէն վեր չկըրնար ըլլալ, որովհետեւ իրեն համար ամենասիրելի եւ ամենամեծ էակները իր ծնողներն են: Կամայ կամաց ան իր ծնողաց աւելի մեծ ուժ, կարողութիւն եւ բարեմասնութիւններ կը վերագրէ եւ նոյն համեմատութեամբ ալ Աստուծոյ կը մեծնայ իրեն համար:

Աստուծոյ մանուկին կողմէ կը ճանչցուի նաեւ իբր պաշտպան մէկը որ իր ծնողաց նման կը հսկէ, կը խնամէ, կը սիրէ եւ կ'առաջնորդէ զինք. նաեւ որպէս մշտարթուն քարեկալ մը, նման իր հօրը եւ մօրը, որուն կարելի է ամէն կերպով վստահիլ:

Ուրեմն մանուկները հետեւեալ կերպով պէտք է խորհին Աստուծոյ մասին:

Մէկը որ ծաղիկներ, ծառեր, թռչուններ, կենդանիներ, մարդիկ եւլն. կ'ստեղծէ ու կը պարգեւէ մեզ:

Մէկը որ հայրիկն ու մայրիկը պարգեւած է, եւ որը անոնցմէ աւելի կը գուրգուրայ ու կը սիրէ մեզ:

Մէկը որ բոլոր աշխարհը ու անոր բնակիչները ստեղծեց եւ որոնք իր հայրական սիրով կը պաշտպանէ ու կը խնամէ:

Որը թոյլ կուտայ մեզ, մեր միջոցաւ իրեն օգնել, խնամելով

թուլունները, ծաղիկները, կենդանիները ու մարդիկ:

Որը կ'ուրախանայ երբ մենք երջանիկ ենք, ուրիշներուն կ'օգնենք ու կ'ուրախացնենք, բայց կը ՏՈՐԻ (եւ ոչ թէ կը պատժէ կրակ կամ քար կը թափէ երկրնքէն) երբ իրեն հանդէպ անհնազանդ գտնուինք եւ մեր ծնողաց եւ ընկերներուն նեղութիւն պատճառենք:

Մէկը որուն ունէլ ատեն կրնանք խօսիլ եւ մեր երջանկութիւնը, դժուարութիւնը եւ ուրախութիւնը արտայայտել:

Մանուկներուն հոգեկան աշխարհին այսօրինակ մերձեցում մը ընդգրկելէ վերջ ծնողներ վերջին ծայր զգոյշ ըլլալու են որ անծանօթ, ագէտ եւ աւելորդապաշտ գաղափարներ տաժող անհատներ, մանուկներուն սխալ տեղեկութիւններ տալով զանոնք մտաւոր ու հոգեկան մոլորութեան չառաջնորդեն:

Նոյնպէս հոգ տանելու է որ զԱստուած մի միայն նիւթական բարիքներ պարգեւող մէկը չ'նկատեն այլ նաեւ իմացակալն եւ հոգեւոր շնորհներ ու բարեմասնութիւններ տուող բարի հայր մը: Շատ մը մանուկներ կը կարծեն որ Աստուած բարի է, հետեւաբար իրենց չարութիւնները նկատի չառնեն. հոս փոքրիկներուն հասկացնելու է որ ինչպէս իրենց հայրն ու մայրը նոյնպէս Աստուած ցաւ կ'զգայ իրենց չար եւ անհնազանդ ընթացքին համար: Ի սպառ հրաժարելու է այն գաղափարէն թէ Աստուած պատժող Աստուած մըն է. թէ դժոխք պիտի զրկէ յանցաւոր մանուկները եւ զանոնք պէս պէս տանջանքներու պիտի ենթարկէ:

զԱստուած իբրեւ սիրող եւ բարեխնամ հայր մը ներկայացնելէ վերջ առիթը օգտագործելով մանուկները մղելու ենք օգտակար գործի եւ ընկերային ծառայութեանց: Մանուկները ընելով կը սորվին: Անոնց հասկցնելու ենք թէ քանի որ Աստուած իբրեւ հայր կը պաշտպանէ եւ ուրիշներու միջոցաւ կ'օգնէ մեզ, փոխադարձաբար կ'աւնկալէ մեզմէ որ իրեն ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԻՔ ըլլանք, օգնելով մեր ծնողներուն, ուսուցիչներուն, ընկերներուն, տկարներուն եւ աղքատներուն, այս կերպով մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով մեր վայելած բարիքներուն համար:

Մեր այս աշխատանքին մէջ ընտկանաբար Ս. Գիրքը պիտի գործածենք որպէս ուղեցոյց եւ առաջնորդ: Սակայն ի մօտ ունենալու ենք թէ Ս. Գիրքը առաւելապէս տարէցներուն յատուկ զըրւած գիրք մըն է եւ մանուկներուն համար դժուարահասկնալի եւ մեծ մասամբ անմարտելի, ուստի պարտաւոր ենք փնտռել այնպիսի հատուածներ եւ պատմութիւններ որոնք մանուկներուն հասկնալի

ըլլան եւ անոր փորձառական աշխարհի շրջապատին մէջ գտնուին: Մանուկներու կրօնական դաստիարակութեան մէջ Ս. Գիրքը ոչ թէ նպատակ այլ իբրեւ միջոց մը պէտք է գործածել մեր փոքրիկներուն նկարագիրը կերտելու եւ զանոնք Սիրող Աստուծոյ հետ յարաբերութեան դնելու համար:

Քիչ մը բարի կամեցողութիւն, քիչ մը խոհեմ եւ շրջանայեաց կեցուածք մը ծնողներու եւ չափահասներու կողմէ, եւ ահա խնդիրը մասամբ լուծուած կ'ըլլայ արդէն: Կարեւորը մանուկներու հոգին, զգացումները եւ փորձառական աշխարհը ճանչնալ ու հասկնալն է. էականը անոնց մէջ առողջ եւ հարուստ նկարագիրներ կերտելու. նախանձախնդրութիւնն է: Ուղիղ առաջնորդենք մանուկները, որպէսզի անոնք ուղիղ մեծնան ու դառնան մեր շատ տառապած ժողովուրդին օգտակար, վստահելի, ազգանուէր եւ իրական քրիստոնեաւ անդամներ:

— Շիտակ ըսէ՛, մայրիկ, հրեշտակները չապիկ կը հագնին: Ատ ի՞նչ չոչորդ հարցում է:— Որովհետեւ հայրիկը չապիկի կոճակ կը ձգէ միշտ քահանային գանձանակը...

— Տօքթ. Ա. իր տղուն հետ պտըտած ատեն՝ գերեզմանատան քովէն կանցնին: Տղան առաջին անգամ կը տեսնէր ատանկ տեղ մը, ուստի դարձապէս, «Ի՞նչ է աս, հայրիկ» — «Գերեզմանատուն» — ըսել է, հոս է որ կը զրկես քեզի այցելող հիւանդները...»:

Հայրը. — Ի՞նչ է քաղաքավարութիւնը.
Ձաւակը. — «Շնորհակալ եմ, չեմ ուզեր» ըսելն է եթէ կ'ուզէս պոռալ «Զրպանս գիր»:

ԻՆՉՊԵՍ ՎԱՐՈՒԻԼ ԲԱՐԿԼԵՑՈՏ ՄԱՆՈՒԿԻՆ ՅԵՏ

Բարկութիւնը ջղայնութեան նման, հասարակ երեւոյթ մըն է տարեցներու, ինչպէս նաեւ մանուկներու տոօրեայ յարաբերութեանց մէջ: Այս զգացումը փոքրիկներուն մէջ ի յայտ եկող ամենաառաջին յատկանիշերէն մին է: Զանազան ծանօթ ու անծանօթ պատճառներ առիթ կուտան որպէսզի մանուկները գրգռուին եւ բարկութեան առաջնորդուին, ուստի այսպիսի պարագաներու մէջ ծնողներուն պարտականութիւնն է կարելի եղածին չափով խոհեմութեամբ եւ չրջահայեաց կերպով վարուիլ իրենց զաւակներուն հետ որպէսզի առանց անոնց մտաւոր բարոյական եւ ֆիզիքական զարգացումին վնասելու, կարելի ըլլայ զանոնք կառավարել եւ ուղղութեան բերել:

Պէտք է ընդունիլ թէ բաւական դժուար է արկացոտ մանուկին հետ գործ ունենալ որովհետեւ երբ ան գրգռուած վիճակի մէջ է, չուզեր որեւէ խօսք մտիկ ընել այլ միայն իր նպատակը իրագործելու կամ հակառակորդը ընկճելու կը ձգտի:

Ինչո՞ւ համար մանուկները կը բարկանան: Պատճառները բազմաթիւ են: Երբեմն իրենց կամքին հակառակողներ կ'ըլլան. օրինակի համար ծնողներ կ'ուզեն փոքրիկները խաղալէ, զրօսելէ կամ սիրական զբաղումէ մը արգիլել. ուրիշ ատեններ անոնք խաղընկերի մը հետ վէճի կը բռնուին եւ ոեւէ կերպով ինքզինքնին վնասուած ու անիրաւուած զգալով կ'ուզեն փոխ վրէժի դիմել հակառակորդը տապալելու համար: Երբեմն ալ չափահասներ փոքրիկ մանուկներու զգացումները ու արժանապատուութիւնը կը վիրաւորեն, անոնց «Ես»ին կը դպչին, դիտակցաբար կը գրգռեն զանոնք եւ բարկութեան տեղի կուտան: Տակաւին կարելի է ուրիշ պատճառներ ալ թուել:

Կայ նաեւ տեսակ մը բարկութիւն որը մասամբ թոյլատրելի պիտի գտնենք. եւ ահա հոս է որ հարցում մը մէջտեղ կուգայ. բարկութիւնը ե՞րբ առաքինութիւն մըն է, քանի որ առ հասարակ անձանցուած է որպէս մոլութիւն մը:

Բարկութիւնը բացառիկ պարագաներու մէջ առաքինութիւն կրնանք նկատել, երբ ան ինքնապաշտպանութեան համար յառ Եջ

նկած մղու է մըն է, կամ արդար զայրոյթ մը. երբ ան կը յայտնուի ի տես անարդարութեան, անխիղճ եւ ստոր արարքներու որոնք կը ձգտին տկարը ճնշել, տառապեցնել եւ մարդկային յառաջդիմութեան ընթացքը կասեցնել: Բարձր զգացումներով տոգորուած եւ ուղիղ անհատականութեան տիրացող մէկը ուրիշ կերպ չկրնար վարուիլ երբ կը տեսնէ թէ անմեղ մանուկ մը իր ծնողաց եւ կամ ոեւէ անծանօթի մը եսասիրական ու մենատիրական նպատակներու զոհը դառնալով կը տառապի: Այս պարագայէն դուրս ոեւէ ատեն եւ ոեւէ ձեւի տակ բարկութիւնը բաղձալի յատկութիւն մը չէ երբ բէք, նամանաւանդ երբ ան կ'անցնի օրինական սահմանները եւ օգտակար ըլլալէ աւելի պատուհաս մը կը դառնայ իր շուրջիններուն: Հոս մայրերուն պարտականութիւնն է իրենց նորածին զաւակները այնպէս մը մեծցնել ու դաստիարակել որ անոնք բարկութիւնը որպէս առաքինութիւն միայն ճանչնան եւ ոչ թէ որպէս մոլութիւն մը:

Երբեմն պարագաներու մէջ ալ թոյլատրելի է որ մայրեր իրենց զաւակները մղեն տեսակ մը բարկութեան կամ ինքնապաշտպանութեան զգացումին, որովհետեւ մանուկը երբ կը վարժուի որեւէ ընդդիմութիւն ցոյց չտալ իրեն հանդէպ եղած բռնութեանց անարդարութեանց եւ սպառնալիքներու, կեանքի պայքարին առնառակ արարած մը կը դառնայ եւ նոյն իսկ չափահասութեան չըջանին ուրիշներուն աջակցութիւնը կը փնտռէ ինքզինքը պաշտպանելու եւ առաջնորդելու համար: Բնութիւնը արդէն մանուկը կը զինէ հարկ եղած ինքնապաշտպանութեան զգացումով, բայց երբեմն ծնողներու կողմէ անխորհրդաբար ճնշումի կ'ենթարկուի այս զգացումը. որով եւ մանուկը կը դառնայ տկար եւ հետեւողական: Տղայ մը պզտիկ տարիքէն այնպէս մը դաստիարակուեցաւ իր ծնողաց կողմէ որ անբացաճակ կերպով դիմադրութիւն ցոյց տալու եւ ինքզինքը պաշտպանելու անկարող բնաւորութեան մը տիրացաւ, այնպէս որ երբ տասըմէկ տարեկան էր իր մայրը կամ ծանոթներէն մին պէտք էին իրեն ընկերանալ մինչեւ զպրոց անկէ ալ տուն, որպէսզի դասընկերները իրեն ոեւէ նեղութիւն տալով իրենց կամքը չի պարտադրէին անոր վրայ: Այսօրինակ դաստիարակութիւն մը վերոյիշեալ տղուն յառաջդիմութեան սատարելէ աւելի արգելք մը եղած էր:

Նկատելով որ չափահասութեան չըջանին, մասնաւորաբար 14էն 16 տարիքին մէջ մանուկներ որոշ չափով կարող կըլլան յաղթել իրենց չար կիրքերուն եւ բարկութեան նոպաներուն, մենք

հոս պիտի ջանանք բարկութեան պարագային փոքրիկ մանուկներու հետ վարուելու մասին միայն շարք մը թելադրութիւններ տալ:

Նախ ըսենք թէ բարկութեան դէմ բարկութեամբ պատասխանելու մէջ թող ռեւէ ատեն բարեբար արդիւնք չի տար եւ մանուկները, ուղիղ դաստիարակութեան չ'առաջնորդել, ժխտական ընթացք մըն է այս որը արդէն իսկ տարածուող կրակին վրայ քարիւղ թափելու կը նմանի: Բարկացող մանուկին հետ պէտք է վարուել մեղմիւ, սիրով եւ զայն ուղղութեան բերելու նախանձախնդրութեամբ, ձեռք, սպառնալիքը կամ յանդիմանութիւնը նոյն պահուն պատճառ կ'ըլլան որ մանուկը աւելի գրգռուի եւ նոյնիսկ թշնամական զգացումներ սնուցանէ իր ծնողաց հանդէպ:

Թեքեա լաւագոյն միջոցն է մանուկին բարկութեան պատճառները գտնել եւ ջանալ զանոնք մէջտեղէն վերցնել: Ինչո՞ւ ժախտուել կը բարկանայ. թեքեա մէկը յանրաւի կշտամբեց զայն, ձեռքի խաղալիքներէն մին առաւ կամ բռն իսկ մայրը իր անարդար եւ անխորհուրդ ընթացքով մանուկը բարկութեան առաջնորդեց: Վերջէն պատճառները, դիմել արմատական դարձանուծի եւ դիւրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ մանուկը հանդարտեցնել:

Պատճառները վերցնել կը նշանակէ նաեւ բարկութեան առաջնորդող ազդակներու տեղի չի տալ: Հոգ տանիլ մանուկին առողջութեան, զգոյշ ըլլալ որ լողանքի ատեն ջուրը չափէն աւելի տաք չըլլայ, մանուկին մազերը աճապարանքով չի անտրել, հակառակ իր կամքին կարգ մը մտերիմ ընկերներու հետ խաղալէ չ'արգիլել, բռնի չի քնացնել, եւլն. եւլն.: Տակաւին կան ուրիշ շատ սովորական պատճառներ զորոնք խոհեմ մայրը նկատի կ'առնէ եւ իր զաւակները գրգռելէ հետո կը պահէ: Զուր տեղը չէ որ ըսուած է: «Մէկ տրամ կանխազգուշութիւնը, մէկ օխայ դարման կ'արժէ»:

Ծնողներ բացարձակապէս զգուշանալու են բոլոր այն միջոցներէն որոնք բարկութեան թափը աւելի կը սաստկացնեն: Անոնք հրաժարելու են իրենց զաւակները բարկութեան պարագային յանդիմանելէ, անվայել խօսքերով զանոնք վիրաւորելէ, ձեռքէ, ապտակէ եւայլն, որովհետեւ այս բոլորը, մանուկին մէջ կ'ստեղծեն ապստամբ ոգի մը եւ աստիճանաբար կ'արծարծեն բարկութեան հուրը: Պատիժ մը դաստիարակչական արժէք կը ներկայացնէ այն ատեն միայն երբ ան մանուկը կը մղէ զղջումի եւ ուղիղ վարուելակերպի:

Բնականաբար երբ կը տեսնենք թէ մանուկը ռեւէ արդարա-

ցուցիչ պատճառ չունի բարկանալու եւ թէ իր ընթացքով ուրիշներու անհանգստութեան պատճառ կը դառնայ, լաւագոյն կերպն է, եթէ կարելի ըլլայ անշո շտ, անդիտանալ մանուկը ու իր բարկութիւնը եւ սպասել որ կատաղութիւնը ինքնաբերաբար անցնի: Մայրեր այսպիսի մանուկներուն ըսելու են. «Ես չեմ կրնար այս խնդրին չուրջ այսպիսի բարկացոտ տղու մը հետ խօսիլ. երբ իմ առջուան բարի տղաս դարձեալ ետ գայ, այն ատեն պիտի կարգադրենք խնդիրը»:

Բարկացող անհատի մը հետ չեա կրնար պատճառաբանել, ան նոյն պահուն բանականութենէ զուրկ էակ մըն է, լաւագոյն է բարկացող մանուկին նոր ուղղութիւն մը ցոյց տալ, եւ գայթակղութեան պատճառ եղող առարկան մէջտեղէն վերցնել:

Ոմանք, քիչ մը զգուշութեամբ, ուրիշ միջոց մը կ'առաջարկեն: Երբ կը տեսնենք որ մանուկը կատաղութեան նոսրայի մէջ է, գլխուն աման մը ջուր թափելով կարելի է զայն ուղղութեան բերել. այս երբէք իբր պատիժ սեպելու չէ, այլ յանկարծական ցնցում մը, ներքին փոփոխութիւն մը, որը վերջապէս բարկութեանէն աւելի նախընտրելի է:

Վերջապէս մայրերուն կ'իյնայ պարագային ու սեղիւ հստեւս եւ իրենց զաւակներուն խառնուածքին ու տրամադրութեանց նայելով ըստ այնմ շարժիլ եւ կարելի խոհեմ միջոցներով ջանալ հանդարտեցնել իրենց պղտկները, որոնք, վստահ եմ, չուտով տեղի պիտի տան, եթէ իրենց դէմ տեսնեն խանդաղատանքով, սիրով ու գուրգուրանքով զեղուն մօր մը դէմքը:

Տղան.— Հայրիկ, գիտե՞ս որ դուն շատ բաղդաւոր մարդ ես: Հայրը.— Ի՞նչպէս, տղաս:

Տղան.— Այս տարի դասարան չ'փոխեցի, նոր գիրքեր առնելու պէտք չունիս:

— 0 —

Մայրը՝ խնձորը խածնող տղուն.— Զգուշացիր որդերէն, տղա՛ս:

Տղան.— Թող որդերը զգուշանան:

թէ մենք ազատ չենք մեր ուզածը ընելու, իրաւունք չունինք մեր կողմ ու կողմիւ ձեւերով, մեր անտեղի ու անվայել խօսքերով, անմաքուր հագուստներով, ձեռքերով եւ երեսներով, մեր անպատկառ նիստ ու կացով, անբարոյիկ խաղերով ու երգերով ուրիշներուն հանգիստը վրդովել, անոնց նեղութիւն տալ, նողկանք ու տհաճութիւն պատճառել: Մարդիկ իրաւունք ունին մեզմէ քաղաքավարութիւն եւ բարեկրթութիւն սպասելու: Հոս ահա Ոսկեղէն Կանոնը ճիշտ տեղին է: Մանուկը ինքն իսկ թող քննէ եւ գտնէ թէ ինչպէս ուրիշներու տգեղ վարմունքը, աղտոտ հագուստներն ու երեսները, կոշտ ու կոպիտ ձեւերը, անվայել խօսքերը, պոռչտութիւնը իրեն տհաճութիւն եւ զգուանք կը պատճառեն. ուստի եթէ կը փափաքի որ իր ընկերները կամ չուրջիները իրեն հանդէպ քաղաքավար եւ բարեկրթ վարմունք մը ցոյց տան, ինքն ալ պարտաւոր է նոյն վարմունքը ցոյց տալ ուրիշներուն: Այս է իրական ընկերասիրութիւնը, բարութիւնը եւ արդարութիւնը: Ծնողներ կրնան իրենց զաւակներուն ցոյց տալ տիպար օրինակներ, բուն իսկ իրենց թաղին մէջէն, եւ թելագրել փոքրիկները որպէսզի անոնց նմանիլու աշխատին: Վերջապէս ամէն կերպով մանուկներու արժանապատուութեան զգացումին դպիլ եւ ջանալ զանոնք հոգիով, սրտով եւ զգացումներով բարձր մակարդակի մը հասցնել:

Այսօրինակ ուղղութիւն մը եւ դաստիարակութիւն մը ոչ միայն մանուկները քաղաքավար պիտի ընէ, այլեւ մեծապէս պիտի ազդէ անոնց նկարագրին վրայ, զանոնք վարձնելով ուղղամիտ, աշխատէր, խոհուն եւ մեծհոգի, անհատներ:

Խնդիրը ուրիշ անկիւնէ մը առնելով, կարելի է նաեւ մանուկներուն հասկցնել թէ քաղաքավար վարուելակերպով, նիստ ու կացով ուրիշներուն հաճոյք կը պատճառենք, արդ պիտի չուզէինք ուրիշները ուրախացնել եւ գոհ ձգել: Այս ալ հոգեբանական կէտ մըն է եւ միանգամայն կարեւոր առաջարկ մը, որուն վստահ եմ, մանուկներ սիրով պիտի ընդառաջեն, որովհետեւ անոնք առ հասարակ կը սիրեն ուրիշներուն հաճելի ըլլալ եւ անոնց ուրախութեան պատճառ գառնալ:

Մանուկները քաղաքավարութեան վարժեցնելու ուրիշ մէկ միջոցն ալ այն է թէ ԾՆՈՂՆԵՐ ՆՍԽ ԻՐԵՆԻՔՔԱՂԱՔՍՎԱՐ ԸԼԼԱՆ ՏՈՒՆԻՆ ՄԷՋ ԹԷ ԴՈՒՐՍԸ, ոչ միայն օտարներու այլ նոյնիսկ իրենց զաւակներուն հանդէպ մերիակը պէտք է տան չափահասները: Երբ ընտանիքին հայրն ու մայրը քաղաքավար չեն տունին մէջ, երբ անվայել խօսքերով, անպատկառ չարժուանքերով եւ նիստ ու

կացով մանուկներուն նկարագիրը կը խաթարեն, ինչպէս կրնան ակնկալել որ անոնք քաղաքավար եւ հեղահամբոյր ըլլան: Բոլորս ալ գիտենք խեղափառին պատմութիւնը եւ հարկ չկայ զայն հոս կրկնելու: Լսած եմ շատ մը հայրեր ու մայրեր որոնք իրենց զաւակներուն հանդէպ այնպիսի լեզու մը կը գործածեն որ շատ անպատկառ եւ անհարգալից է: Մեղք չե՞ն մեր մանուկները, ինչո՞ւ համար անոնց անմեղ հոգին մեր թունալից սլաքներով արատաւորենք: Ընդհակառակը, նախ մենք տանք բարի օրինակը եւ անկէ յետոյ հրաւիրենք մեր մանուկները որպէսզի մեզի հետեւին:

Դիտելի պարագայ մը եւս: Մենք շատ անգամ երկու տեսակ վարուելակերպ գործադրութեան կը դնենք, երկու կերպ կենցաղավարութիւն կը ցուցադրենք. մէկը պաշտօնական, իսկ միւսը հասարակ Այս ալ մեր քաղաքավարութեան կեղծաւոր եւ խախտ տեսակէ ըլլալը ցոյց կուտայ: Երբ տունին մէջ հիւրեր ունենանք, անոնց հանդէպ խիստ յարգալից կը գտնուինք, կը բարեւենք, կը հիւրասիրենք զանոնք: մաքուր կը հագուինք, մաքուր լեզու կը գործածենք, նոյնիսկ կ'ստիպենք մեր փոքրիկները որպէսզի անոնք ալ յարգեն քաղաքավարական կանոնները: Բայց երբ հիւրերը կը մեկնին, կ'սկսի քաղաքավարութեան «երկրորդ տպագրութիւնը» այսինքն, դարձեալ առաջուան կոշտ ու կոպիտ խօսքերը, լեզուի ու մարմնի անմաքուրութիւնը, անպատկառ եւ անվայել նիստ ու կացը: Ինչո՞ւ այս երկուութիւնը կը կարծենք թէ մեր ըմբռնած քաղաքավարութիւնը կարելի է շատ դիւրութեամբ ի գործ դնել, ըլլայ հիւրերու ներկայութեան, ըլլայ ընտանեկան շրջանակին մէջ եթէ երեւէ ան պարզ, ինքնաբոլոր ու բնական է, եւ յառաջ կուգայ իրական այլասիրութենէ եւ ուրիշներու իրաւունքը յարգելու զգացումէն:

Ծնողներ շատ լաւ կ'ընեն իրենց զաւակներուն հետ քաղաքավարութեամբ վարուելով: «Բարի լոյս», «բարի իրիկուն», «չընորհակալ եմ», «եթէ կը հաճիս», «խնդրեմ» եւ այլ պատշաճ ասացուածքներ, միացած գործնական օգիի մը եւ ազնիւ շարժառիթներու հետ, մայրերու եւ հայրերու բերնին մէջ սովորական նախադասութիւններ պէտք է ըլլան: Ամեն բան տունէն եւ ան ալ կանխիկ պէտք է ակնյի, մանուկներ եթէ ուղիղ սկսին կեանքի ճամբան, ուղիղ ալ կ'ընթանան: Հիմը հաստատուն դնենք եւ չենք հաստատուն պիտի ըլլայ: Տունը Դոյ հանդիսանայ գործնական դրպոց մը, որուն անդամները հոն սորվին իրարու հանդէպ անկեղծ,

քաղաքավար եւ ազնուական վարուելակերպ մը ունենալ, զերծ ձեւականութենէ եւ պաշտօնականութենէ, այն ստեղծողին պիտի ըլլայ նոյնը ի գործ դնել ընկերական շրջանակներու մէջ:

Մասնաւորաբար ջանանք մեր մանուկները պատրաստել այնպէս մը որ անոնք երբեմն իրենց անձը, իրենց շահն ու ետը մոռնալով, խորհին ուրիշներու համար ալ, յարգեն այլոց իրաւունքը, ազատութիւնը, անձնաւորութիւնը եւ նուիրուին ուրիշները ուրախացնելու եւ անոնց ազնիւ ու վսեմ գաղափարներ ներշնչելու մեծ գործին:

Մշակե՛նք մեր մանուկներու հոգիին մէջ ազնուութեան, բարութեան եւ իրերասիրութեան զգացումը եւ այն ստեղծողին արդէն իսկ քաղաքավարութեան ճամբուն մէջ դրած կ'ըլլանք զանոնք:

«Կրթէ մանուկը իր ճամբան սկսած ատենը, ու պէսզի երբ մեծնայ անկէ չի խոտորի»:

— Մառի եւ Պայծառ, երկու փոքրիկներ, կը խաղան պարտէզը: Պայծառին խաղը կը կայանայ Մառին մագիւղը քաշելուն մէջ: Բայց որովհետեւ Մառի իրմէ մեծ է, չի փոխադարձեր ու կ'երթայ մօրը գանգատիլ. «ժողով'ր, վրայ կը բերէ մայրը, քենէ պզտիկ է, ըրածէն լուր չունի»: — «Բանի որ ըրածէն լուր չունի' ինչո՞ւ իր մազերը չի քաշեր...»:

— o —

Սաղմոս. — Գեւո Սղըօր բանջարանոցէն փոքրիկն Գուրգէն վարունգ կը գողնայ: Մշակը կը հալածէ զինք, այլ ի դուր. Գուրգէն սատանի պէս կանգնելութանայ: Նոյն իրիկունն իսկ Գեւո Սղըօր ժամին մէջ կը նշմարէ Գուրգէնը որ շապիկ հագած «փոխ» կը կարդար. «խոնարհեցո, Տէր, զուկն քո եւ լո՛ւր ինձ, զի աղքատ եւ տնանկ եմ ես...»: Մշակը՝ մեկուսի... «Աղքատ եւ տնանկ ես ամա՛ ի՛նչ չունշանորդի ես հա՛...»:

ՏՈՒՆԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԻՅԸ

Մարդկային ընկերութիւնը, մօտիկ անցեալի տխուր ու դառն փորձառութիւններէն խրատուած եւ ազգերու ու ժողովուրդներու սիջիւ համերաշխութեան, իրերասիրութեան ու խաղաղութեան գետին մը պատրաստելու մտօք, կը դիմէ դէպի համագործակցութիւն: Քաղաքական, տնտեսական, կրօնական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ այսօրուայ կարգախօսը համագործակցութիւնն է: Եթէ տակաւին այս ուղղութեամբ չօշակելի արդիւնքներ ձեռք բերուած չեն, սակայն թափուած ջանքերն ու տիրող անկեղծ եւ բարեհաջակամ ոգին արդէն իսկ լուսագոյն երաշխիքներն են ապագայի մեծ կարելիութեանց:

Երբ այս որոշ չափով ճշմարիտ է, հապա ուրեմն կը հարցունենք. որպէս քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը, համագործակցութեան գեղեցիկ ոգին ի՛նչ աստիճանով կը ներմուծենք մեր քաղաքական, կրօնական, տնտեսական եւ մանաւանդ մշակութային հաստատութեանց մէջ: Մեր եկեղեցին, դպրոցն ու տունը որպէս ուրոյն ընկերային կազմակերպութիւններ, ի՞նչ դիրք ունին իրարու հանդէպ: Գործակցութիւն, ծրագիր, ու ուժերու համագործակցութիւն գոյութիւն ունի՞: Որոշ չափով այո՛ւ, բայց ոչ պէտք եղածին չափ, գոնէ դըպրոցին ու տան փոխ յարաբերութիւնները կը հաստատեն այս իրողութիւնը: Անջրպետ մը կայ կարծես այս երկու յոյժ կարեւոր հաստատութեանց միջեւ, տեսակ մը անտարբերութիւն, մանաւանդ ծնողներու կողմէ, որոնք կը խորհին թէ իրենց զաւակները ուսուցիչներուն յանձնելով եւ շարաթական 5-10 տարեմի վճարելով այլեւս ամէն ինչ լրացած է, եւ թէ իրենք ունէ պատասխանատուութիւն չունին իրենց զաւակներուն զաստիարակութեան հարցին մէջ: Մեր խօսքը անշուշտ գիտակից եւ կրթական յարկերուն աշխատանքը գնահատող եւ իրենց աջակցութիւնը բերող ծնողներու համար չէ, սակայն բազմաթիւ են անոնք, որոնք ամէն ինչ դպրոցէն կ'ակնկալեն. կ'ուզեն որ իրենց զաւակները զաստիարակուին, մեծնան, զարգանան եւ իրենք այդ ուղղութեամբ ունէ պատասխանատուութիւն չ'ստանան: Սխալ է այս մտայնութիւնը եւ փա-

փառքելի է որ մայրեր ու հայրեր փոխեն իրենց հայեցակէտը: Ան-
ցած է այլեւս «միսը քեզի՝ ոսկորը ինձի» ըստ զաւականութիւնը ո-
րով ծնողներ պատասխանատուութենէ խուսափելու միջոց մը կը
փնտռէին:

Տունը դպրոցին մէկ շարունակութիւնն է եւ պէտք է ըլլայ,
իսկ ծնողներ ուսուցիչներուն գործակիցը: Եթէ կը փափաքինք որ
մեր կրթական հաստատութեանց մէջ թափուած ջանքերը ի դերեւ-
չելեն, պէտք է որ ծնողներ ձեռք երկարեն դպրոցին եւ գործակի-
ցին ուսուցիչներու հետ այնքան ատեն որ մանուկները տունը, ի-
րենց աղքատութեան չըջանակին մէջ կը մնան:

Գնահատութեան եւ յարգանքի խօսքեր միայն ունինք մեր
կրթական մշակներուն համար, որոնք ի գին նիւթական ու բարո-
յական դժուարութիւններու եւ աննպաստ պայմաններու հայ ման-
կաւոյն կը ջամբեն ըստ բաւականի առողջ ու օգտաւատ մտաւոր եւ
բարոյական սնունդ: Մեր աշակերտները, բազմաթիւ կարող ուսու-
ցիչներու եւ մանկապարտիզպանուհիներու խնամքին տակ կը սոր-
վին օգտակար գիտելիքներ, տէր կ'ըլլան շատ մը բարերար յատկու-
թիւններու, նկարագրով կը բարձրանան եւ մանաւանդ կը սորվին
մայրինի ոսկեղնիկ բարբառը: Մեր հողինքը կը հրճուին ի տես
փոքրիկ մանուկներու, որոնք մաքուր, հնչուն, եւ կոկիկ հայերէ-
նով կը ձուլուին, կ'երգեն ու կը խօսին: Սակայն ցաւալի է ըսել
թէ շատ անգամ այս բոլոր բարի աղքատութիւնները մասամբ կ'ո-
չընչանան ու կ'եղծանին տան մէջ կամ փոշոտ փողոցներուն անկիւն
ները: Աշակերտները դպրոցէ դարձին չեն գտներ այն մաքուր եւ
բարոյացուցիչ մթնոլորտը որուն մէջ կարենան իրենց զարգացման
եւ դաստիարակութեան գործը շարունակել: Գաղթականներու մէկ
մասին թրքախառն եւ աղքատ հայերէնը ծանօթ է բոլորիս: Ասոր
վրայ աւելցնենք նաեւ ծնողներէ ոմանց կոշտ ու կոպիտ վարուեա-
կեպը, անվայել ինչ ինչ խօսքերով համեմուած խօսակցութիւնները,
եւ պատկերը կատարեալ կ'ըլլայ:

Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս ձկնկալենք որ մեր մա-
նուկները առաւելագոյն չափով օգտուին դպրոցի բարիքներէն: Լաւ
հասկցունք, ինչ որ ըսել կ'ուզենք հոս, այն է թէ ծնողներ ջա-
նադիր ըլլան որպէսզի դպրոցին մեջ շինուածը տեսնեն մեջ չի խնդուի,
ոչ միայն չի քանդուի, այլ բան մ'ալ աւելնայ տարուած ախա-
տանքին վրայ: Ինչպէս ըսինք, տունը դպրոցին մէկ մանրանկարը
պէտք է հանդիսանայ, եւ ծնողներ մէյ մէկ ուսուցիչներ, իրենց
կարողութեան սահմանին մէջ ջանալով որ ինչ որ լաւագոյն է,

բարձր ու զեղեցիկ, մնայ իրենց զաւակներուն հոգիներուն եւ սիր-
տերուն խորը: Մանուկները դպրոցէ դարձին իրենք զիրենք օտար
զգալու չեն տունին մէջ, այլ գտնելու են նոյն շինիչ ու մաքուր
մթնոլորտը, նոյն շնորհալի խօսակցութիւնն ու վաշուելակերպը,
նոյն նպատակն ու իտէալը, գորս կը գտնենք դպրոցին մէջ:

Չենք ըսեր թէ շատ մեծ բաներ կարող ենք ընել ներկայ
պայմաններուն տակ, բայց գոնէ ինչ որ ունինք զայն պահելու
նախանձախնդիր ըլլանք: Ամէն ինչ ուսուցիչներուն վրայ բեռնեց
ճիշտ չէ՝ երբեք. ծնողներ ալ իրենց բաժինը ունին, եւ երբ աւ-
երկու ուժերը իբարու մօտ կուգան, այն ատեն միայն կարելի
կ'ըլլայ մանուկներուն բաւարար կրթութիւն մը տալ: Ուսուցիչներ
կ'ըլլայ վայելին ծնողներու բարոյական եւ նիւթական անվերա-
պէտք է վայելին ծնողներու բարոյական եւ նիւթական անվերա-
պէտք է վաշակցութիւնը, հետաքրքրուին դպրոցին ընթացիկ գործերով,
պահ աջակցութիւնը, հետաքրքրուին դպրոցին ընթացիկ գործերով,
ընողներ պէտք է կապ պահեն տնօրէնութեանց եւ պատկան մար-
միններու հետ, որպէսզի կրթական գործը ներդաշնակ կերպով ըն-
թանայ եւ լաւ արդիւնքներ մէջտեղ բերուի:

Այսօր քանի՞ ծնողներ, մասնաւորաբար մայրեր, ուսուցիչնե-
րու տուններ կ'այցեկեն, զանոնք կը քաջալերեն եւ եթէ ոչ նիւ-
թապէս, գէթ բարոյապէս կը վարձատրեն զանոնք: Քանի՞ ունեւոր
եւ զիրքի տէր հայրեր, բացառիկ նպատակներ եւ նուէրներ կ'ընեն
կրթական նպատակներու եւ նոյնիսկ ուսուցիչներու նիւթական
բարեխառութեանը համար:

Անշուշտ դպրոցն ալ իր կարգին ունի պարտականութիւններ
ինքն իր մէջ եւ հանդէպ ծնողներու, որոնք արդէն առանձին նիւթ
մը կը կազմեն: Հոս սա չափը միայն ըսենք թէ ուսուցիչներն ալ
կապ պահելու են ծնողաց հետ, տեղեկութիւններ հաւաքելու են
աշակերտներու առօրեայ կեանքին նկատմամբ, այս կերպով ջանա-
լով գործակցական ոգի մը ստեղծել, լուսաբանել եւ քաջալերել
ընողները, իրենց զաւակները դաստիարակելու ճիգերուն մէջ: Վեր-
ջապէս ծնողներն ալ բոլորովին մեղադրելու չենք, քանի որ շատ
մը տարրական բաներու անտեղեակ են անոնք. տգիտութիւնը մե-
ծը կարողանալու բաներու անտեղեակ են անոնք, ուսուցչական եւ այլ
դադրելի չէ երբեք: Ազգային մարմիններու կ'իյնայ սարքել
մշակութային միութիւններու պարտականութիւն կ'իյնայ սարքել
մայրերու յատուկ հաւաքոյթներ, դասընթացներ, կամ Լսարանա-
կան ժողովներ ու լուսաբանութիւններ տրուին եւ թելադրութիւն-
ներ ըլլան ծնողներուն իրենց զաւակներուն լաւագոյն կրթութիւնը
տալու միջոցներու մասին: Այս ալ անցողակի եւ խոնարհ թելադրու-
թիւն մը, առ որ անկ է:

Դարձեալ կը կրկնենք. որպէսզի մեր հարիւրաւոր մանուկները ստանան իսկական հայեցի դաստիարակութիւն մը, ըլլան օգտակար եւ գործնական անհատներ եւ վատնուած նիւթական ու բարոյական բոլոր զոհողութիւնները տան իրենց բարերար արդիւնքը հարկ է որ ծնողները իրենց ձեռքերը երկարեն ուսուցիչներուն եւ մրասնաբար կերտեն մեր նոր սերունդին կեանքն ու նկարագրը, քանի որ անոնց պիտի վիճակուի մեր ժողովուրդին վաղուայ առաջնորդները ըլլալու դժուարին եւ փափուկ գործը:

ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՅ ԸՆՏԱՆԵՍԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՆՈՒԿԸ

— Սիրելի՛ մայրիկս,

1) Զեարուեալու եւ աճելու փայ եղող սկստ եսկ մըն եւ. քու մէկ փայ վարուելակերպդ կրնայ ին նկարագրիս արաստուրդը. նրկասի առ զա՛յս, եւ ըստ այնմ դաստիարակե ինձի:

2) Յանդիմանելու կամ պատժելու ասեմ յիշե քե դուն ալ ժաւհանկիլ ինձի պէս փոքրիկ մանուկ մ'ըն էիր...: Էսկան ինդիրները նկասի առ, ասկայն յեկի թանկերու համար զիս մի՛ նեղացներ. եւ դուն ալ մի՛ նեղուիր: Ազատութիւնս մի կաշկանդեր:

3) Ինձ շաւաղոյն կերպով կառարարելու համար առօրեայ անձնական ինդիրներուս, փախստներուս, հատուկներուս, եւ ասքած մանկական աշխարհիս հետ ըստ ծանօթացիր: Զարուքիս մը կամ ուրիշ շանցանք մը գործած պարագայիս, ամէն թանկ առաջ պատճառները հասկցիր:

4) Ինձի համար պատեհութիւն եւ ըստ միջավայր մը տու, որպէսզի քու հսկողութեանդ տակ կարենամ ինքնօգնութեանք աճիլ ու զարգանալ: Նորաքողոք ծաղիկ մ'եմ, պարտքս հողի, յոյսի ու ջերմութեան կը կարօտիս...:

5) Երբ կը հաճիս, ամէն կարելի միջոց փորձելէ վերջ միայն ծեծի, յանդիմանութեան եւ ուրիշ պատիժներու դիմէ: Պատժելու պարագայիդ հասկցուր ինձի թէ ինչո՞ւ կը պատժուիմ: Տուած պատիժդ զիս ուղղութեան բերելու. հաճար միայն թող ըլլայ...:

6) Զարիքը դարմանելէ աւելի ջանա՛ւ անոր առաջքը առնել: Մանուկ եմ եւ սկստ, ուսի կրնամ փորձութեան մեջ իյնալ, արգիլուած թանկերու դպիլ, կամ փայ գործեր ընել:

7) Կը ինդրեմ որ նախ դուն ինքդ գործադրես այն բոլոր օգտակար կանոնները որոնք ին կեանքիս մեջ տեսնել կը փախստիս: Առաջին օրինակը դուն տու...:

8) Ին նկարագրիս հասցում ունի վնաս, փոխակիս, բարոյական կամ հոգեւոր, վնաս մըն եւ նաեւ անբող ընտանիքիս եւ ազգիս համար: Վաղուան փայ խորհե...:

9) Էս չի՛ղար որ ինձի հետ միասին նախանձանկիւր ըլլաս նաեւ ին դրացի ընկերներուս առողջ դաստիարակութեան: Անոնց նկարագիրը կ'ազդէ նաեւ ին նկարագրիս փայ: Անոնց շատութիւնը մեր ալ շատութիւնըն է...:

10) Ամէն թանկ առաջ սիրէ՛ զիս, մայրիկ. ջանա՛ւ ամէն ինչ սիրով եւ համերաշխութեամբ կարգադրել: Սիրոյ լեզուէն աւելի ըստ կը հասկնամ, ասկայն տիքթաթորական ձեւերէ չառ չեմ ախորժիր: Ուրեմն, ինքքայր մը ըլլալէ աւելի, ինձի սրտի ընկեր մը, հոգիի բարեկամ մը եղիր: Սերը ամէն ինչ կը դիւրացնէ. .:

— Ենորհմակալ եմ:

Շ. Բ.

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՏԵՂ

Գրքոյկիս հրատարակութիւնը, որը մեր կողմէ զոհողութիւն մ'ընէ ինքնին, առաւելապէս նպատակ ունի հայ ծնողներուն եւ անոնց միջոցաւ հայ մանուկներուն փոքրիկ ծառայութիւն մը մատուցանել: Փափաքելի է որ մանուկները սիրող եւ ընտանեկան դաստիարակութեան կարեւորութիւնը գնահատող գիտակից ծնողներ, չափահասներ, եւ մասնաւորաբար ուսուցչուհիներ, ուսուցիչներ եւ դպրոցական ժամիները զօրավիգ կանգնին այս ձեռնարկին, ջանալով գրքոյկը տարածել գաղթակայաններու մէջ եւ եթէ կարելի է, նոյն իսկ զայն սեցնել յարմարագիտ հայ տունէ ներս: Այս կերպով անուղղակիօրէն օգնած պիտի ըլլան դպրոցներու դործին եւ միանգամայն պիտի քաջալերեն մեզ որպէսզի յառաջիկային նոր եւ աւելի ընդարձակ դործերով հրապարակ գանք եւ մեր համեստ մասնակցութիւնը բերենք հայ մանուկներու դաստիարակութեան գործին:

Գրքոյկիս մէջ երեւցած մանկական զուարճալիքները մեծ մասամբ քաղած ենք Թէոդիկի «Ամէնուն Տաբեցոյցը»-ներէն եւ «Հայաստանի Կոչնակ»ի զանազան թիւերէն: Այս առթիւ տաաջնոյն ողբացեալ հեղինակին մեր յարգանքը եւ վերջնոյն խմբագրական կազմին մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք:

Շնորհակալութիւն նաեւ բոլոր անոնց, որոնք մեր յօդուածներուն առաջին հրատարակութեան առթիւ քաջալերանքի եւ շնորհաւորական արտայայտութիւններ ունեցան:

Շ. Գ.

<< Ազգային գրադարան

NL0216060

ԳԻՆ ԻՕ ՏՐԱԽՄԻ

Սուրբա 2 Յրանք Փրանսական
Ուրիշ երկիրներ 3 Յրանք »

Ստանալու համար դիմել հեղինակին հետևելու հարցով՝

SHAHNAZAR KEUTAHIAN

I 62, Dourghouti, Fix.
Athènes

1536-4th Ave. (Grèce)
Los Angeles, Calif. 90019
U.S.A.